

Opinnäytetyö Turku AMK

Sosiaali- ja kasvatusala

Kevät 2020

Nea Virtanen

NUORTEN OSALLISUUS PALOKAN NUORISOKODISSA

- Nuorten kokemuksia osallisuudesta
lastensuojelun kriisi- ja arviointiyksikössä

Nea Virtanen

NUORTEN OSALLISUUS PALOKAN NUORISOKODISSA

Nuorten kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun kriisi- ja arviointiyksikössä

Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen toimeksiantaja on Jyväskylän kaupungin Palokan nuorisokoti. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia nuorten osallisuuden toteutumista Palokan nuorisokodissa. Nuorilta haluttiin selvittää, miten he kokevat saaneensa mielipiteensä kuuluviin sekä tunteen, että heidät otetaan mukaan päätöksentekoon itseään koskevissa asioissa. Tarkoituksena oli myös saada kehittämisideoita, miten nuorten osallisuutta pystytään Palokan nuorisokodilla kehittämään ja lisäämään. Nuorten osallisuutta selvitettiin yksilöhaastatteluilla. Tutkimuksesta saatuja tuloksia on tarkoitus hyödyntää Palokan nuorisokodilla osallisuuden kehittämiseksi.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu käsitteistä lastensuojelu, lastensuojelun laitoshoido, nuorisokoti ja osallisuus. Osallisuus on ajankohtainen ja puhuttava teema tällä hetkellä lastensuojelun saralla. Osallisuutta voidaan kuvata monella eri tavalla. Tärkein näkökulma lapsen ja nuoren osallisuudelle on heidän oikeutensa ilmaista mielipiteitään, tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskevissa asioissa. Osallisuudesta on säädetty monessa eri laissa. On myös tärkeä ymmärtää, että osallisuuden kokemus on jokaiselle lapselle ja nuorelle henkilökohtainen.

Tiedonkeruu tapahtui haastattelemalla nuorisokotiin sijoitettuja 13-17 vuotiaita nuoria. Haastattelu suoritettiin teemahaastatteluna. Tutkimukseen osallistui 6 nuorta. Haastattelun tukena oli käytössä teemahaastattelurunko sekä nuorille haastattelun tueksi luotu mind map osallisuuden ulottuvuuksista. Teemahaastattelulla hankittu aineisto analysoitiin teemoittelua ja tyypittelyä käyttäen. Osallisuuden toteutumista on tarkasteltu opinnäytetyön analysoinnissa ja tuloksissa Thomas Nigelin (2002) ja Harry Shierin (2001) osallisuuden mallien avulla.

Tutkimustulosten mukaan nuoret kokivat pääasiassa olevansa osallisia nuorisokodin arjessa, yhteisössä sekä erilaisissa palavereissa. Nuoret kokivat, että heidän mielipiteensä otetaan huomioon sekä he saavat riittävästi vastuuta. Nuoret antoivat numeroksi vaikutusmahdollisuuksiinsa 7,5, asteikolla 1-10. Nuoret kokivat, että saavat parhaiten tietoa omaohjaajan kautta. Nuorten vastauksista tuli ilmi, että nuorten tieto omista oikeuksistaan on heikkoa. Nuoret halusivat myös enemmän vaikuttaa omiin menoihinsa ja aikatauluihinsa nuorisokodilla.

Tutkimustulokset esiteltiin nuorisokodissa henkilökunnalle sekä lapsille ja nuorille.

ASIASANAT:

Lastensuojelu, lastensuojelun laitoshoido, nuorisokoti, osallisuus.

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social services

Spring 2020 | 57 pages, 8 pages in appendices

Nea Virtanen

YOUTH PARTICIPATION IN PALOKKA YOUTH HOME

- Young people's experiences of participation in the child protection crisis and evaluation unit

Thesis was ordered by youth's home from the city of Jyväskylä. The home was Palokka youth's home. The aim of the research was to produce new information about youth's participation in the youth's home. The young people wanted to find out how they felt about being heard and the feeling that they were involved in decision-making in their every day life decisions. The aim was also to get development ideas on how to develop youth participation at Palokka youth home. The qualitative research was done based on the individual interviews. The results of the research will be used at the Palokka youth home, to develop inclusions.

The theoretical framework of this thesis consists concepts of child protection, foster care place, youth home and participation. Participation is a current theme in the field of child protection. Participation is a concept, which can be defined in many ways. The most important aspect of child's and youth's participation is their right to express their opinions, to be heard and to influence themselves and their own things. Participation is mentioned in many different laws. It is also important to understand that the experience of participation is a personal one for every child and young person.

The material was acquired by theme interviews: Six adolescents aged 13 to 17 years old living in the youth home were interviewed. The interview was backed up by a theme interview frame and a mind map on youth participation created to support the interview. The material was analysed using theme design and typing. I have used a modified version of Nigel Thomas's (2002) and Harry Shier's climbing wall theorys in the analysis and the results part of my thesis.

According to the results, the young people mainly felt that they were involved in the daily activities in the youth home, in the community and in various meetings. Young people felt that their views were taken into account and that they were given sufficient responsibility. The young people gave the number of their influence of 7.5 on a scale from 1-10. The young people felt that they were best informed through their own instructor. Young people's responses revealed that young people's awareness of their own rights is weak. Young people would also like to have more control over their own expenses and schedules at the Youth Home.

Research's results were introduced in children's homes to the residents and personnel.

KEYWORDS:

child protection, foster care place, youth home, participation

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELUN LAITOSHOITO TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	7
2.1 Lastensuojelu ja lastensuojelun sijaishuollon muodot	7
2.2 Lastensuojelulaitoksien toiminta ja arki	10
2.3 Nuori asiakkaana lastensuojelussa	13
2.4 Palokan nuorisokoti toimintaympäristönä	14
3 LASTEN JA NUORTEN OIKEUS OSALLISUUTEEN LASTENSUOJELUSSA	16
3.1 Lait ja säädökset osallisuutta ohjaamassa	16
3.2 Lasten ja nuorten osallisuus ja osallisuuden merkitys	19
3.3 Osallisuuden vahvistaminen ja osallisuuden esteet	22
3.4 Osallisuuden kokonaisuus ja mallit	24
3.5 Aikaisempia tutkimuksia osallisuudesta lastensuojelussa	26
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
4.1 Tutkimustehtävä	29
4.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimusprosessi	30
4.3 Aineiston keruumenetelmät ja analysointi	32
5 NUORTEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA PALOKAN NUORISOKODISSA	36
5.1 Nuorten osallisuuden kokemuksia nuorisokodilla	36
5.2 Osallisuuden tukeminen nuorisokodilla sekä kehittämis ehdotukset	41
5.3 Tulosten yhteenveto	44
6 POHDINTA	47
6.1 Tutkimustulosten hyödyntäminen	47
6.2 Eettisyys ja luotettavuus	48
6.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi	50
LÄHTEET	53

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupahakemus
- Liite 2. Lupalomake vanhemmille
- Liite 3. Lupalomake nuorille
- Liite 4. Osallisuus mind map
- Liite 5. Teemahaastattelurunko

KUVIOT

Kuvio 1. Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuudet	25
Kuvio 2. Tutkimusprosessin kuvaus	31

TAULUKOT

Taulukko 1. Shierin (2001) osallisuuden valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet	23

1 JOHDANTO

Osallisuuden käsite on noussut tärkeäksi puheenaiheeksi lastensuojelussa. Monet lait ohjaavat myös osallisuuteen. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen myötä osallisuutta on nostettu esille enemmän myös lastensuojelun lainsäädännössä. Lastensuojelussa korostetaan lapsen etua ja lapsen kanssa työskentelyä. Lastensuojelulaissa osallisuus käsitetään lapsen mahdollisuutena mielipiteenilmaisuun, kuulluksi tulemiseen, puhevallan käyttöön sekä mahdollisuuteen saada edunvalvoja.

Lähivuosina on tehty paljon tutkimuksia lasten osallisuudesta liittyen lastensuojeluprosessin eri vaiheisiin ja päätöksentekoon, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt osallisuuden toteutuminen arjessa. Tämän opinnäytetyön tutkimuksen tarkoitus oli selvittää 13-17 vuotiaiden nuorten osallisuuden kokemuksia kriisi- ja arviointiyksikössä, huomioiden myös arki- ja sijaishuoltoympäristö. Tutkimustulosten myötä työyhteisö saa tärkeää tietoa nuorten osallisuuden kokemuksista sekä mahdollisista kehittämisideoista ja voi sitä kautta pyrkiä kehittämään nuorten osallisuuden toteutumista nuorisokodissa.

Aiheen ajankohtaisuus näkyy erilaisissa tutkimuksissa, uutisotsikoissa sekä täydenne-tyssä lastensuojelulaissa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten nuorten osallisuus on toteutunut nuorisokodissa, mitä osallisuutta tukevia menetelmiä nuorisokodilla on käytössä ja miten osallisuutta voitaisiin kehittää nuorisokodissa. Osallisuus kiinnostaa minua itseäni ja haluan olla kehittämässä lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista tulevaisuudessa. Toimeksianto tuli Jyväskylän kaupungin nuorisokodilta, joka toimii kriisi- ja arviointiyksikkönä. Toimeksiantajaa kiinnostaa, miten yksikössä osallisuus näkyy ja toteutuu. Tutkimukseni päättötutkimusongelma onkin, että miten osallisuus toteutuu nuorisokodilla ja mitä osallisuuden kokemuksia nuorilla on.

Tutkimuksen tarkoituksena oli teemoitettujen yksilöhaastattelujen kautta tuottaa uutta tietoa nuorten osallisuuden kokemuksista ja osallisuuden toteutumisesta työyhteisön käyttöön. Opinnäytetyöni alkaa lastensuojelun sijaishuollon sekä osallisuuden esittelyllä. Osallisuutta olen määritellyt muun muassa Thomasin (2002) osallisuuden mallilla sekä Shierin (2001) mallilla, joita olen hyödyntänyt myös teemahaastattelurungon suunnittelmisessä. Teoriaosuuden jälkeen esittelen tutkimusprosessin, tutkimusmenetelmän ja analyysitavat. Opinnäytetyön tulososiossa esittelen tutkimustulokset teemoittain, jonka jälkeen käyn läpi tutkimuksen johtopäätökset ja pohdin omaa ammatillista kehittymistä opinnäytetyöprosessin aikana.

2 LASTENSUOJELUN LAITOSHOITO TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

2.1 Lastensuojelu ja lastensuojelun sijaishuollon muodot

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen vanhemmilla tai mahdollisilla muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kehityksen turvaamisesta. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, mahdollisia muita huoltajia tai muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. Mikäli vanhemmat tai mahdolliset muut huoltajat eivät pysty takaamaan lapsen kehitystä, hyvinvointia ja turvallisuutta, säännöksen 3 momentin mukaan lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja lapsen oikeuksien toteutumiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Näissä tilanteissa kodin ulkopuolinen sijoitus voi olla tarpeen lapsen huollon ja hoidon järjestämiseksi. Mikäli toimenpiteitä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi pitää järjestää, lastensuojelulaki lähtee lievimmän toimenpiteen periaatteesta liikkeelle. Viranomaisten on valittava tukitoimi, joka parhaiten tukee perheen ja lapsen yksilöllisen tuen tarvetta. Viranomaisten tulee valita myös toimenpiteistä se, jolla vähiten puututaan perheen ja lapsen itsemääräämisoikeuteen. (Räty 2012, 1-3.)

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma sekä järjestämällä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia. Työskentely alkaa lapsen ja perheen tilanteen ja tarpeiden kartoituksella. Lapsen oma sosiaalityöntekijä koordinoi lapsen asiakasprosessia sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoitona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen sijaishuoltopaikka määräytyy lapsen tarpeet ja perhetilanne huomioiden. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee lapsen sijoittamisen ja valitsee lapselle sijaishuoltopaikan. Päätöksen sijaishuoltoon sijoittamisesta tekee yleensä sosiaalihuollon johtava viranhaltija. (Lastensuojelulaki 417/2007, 13§.)

Laitoshoitoa toteutetaan lastensuojelulaitoksissa, jotka voivat olla lastenkoteja, nuorisokoteja, vastaanottokoteja, koulukoteja tai muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia. Lastensuojelulaitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset yhteisöt. Laitoshoitoa pidetään yleensä parhaana ratkaisuna lapsen sijaishuollon järjestämiseksi silloin, kun lapsen sijoitus on väliaikainen, ja kun laitoshuoltoon liittyy kiinteästi työskentely lapsen vanhempien kanssa ja tiivis yhteydenpito lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Laitoshoidon tarkoitus on tarjota lapselle ja nuorelle ympärivuorokautista hoitoa ja kasvatusta. (Saastamoinen 2008, 27-30.) Laitoshoito on myös yleisin tarkoituksenmukainen ratkaisu murrosikäisten lasten kanssa. Laitoshuoltoon sijoitetaan usein erityisosaamista edellyttäviä lapsia tai nuoria varsinkin silloin, kun on tiedossa, että sijoitus on väliaikainen. Luvan saaneissa sijaishuoltopaikoissa on mahdollisuus käyttää lastensuojelulaissa säädettyjä rajoitustoimenpiteitä. (Saastamoinen 2010, 10-11.)

Laitoshuoltopaikkoja on erilaisia. On laitoksia, jotka ovat tarkoitettu lapsille tai nuorille, jotka ovat lyhytaikaisessa sijoituksessa sekä on myös pidempiaikaisia sijoituspaikkoja. Lyhytaikaista sijoitusta voidaan järjestää muun muassa arviointi- ja kriisiyksiköissä. Yksi Jyväskylän kaupungin nuorisokodeista, jonne tämän opinnäytetyön tutkimuksen suuntaan, on arviointi- ja kriisiyksikkö. (Janhonen 2019.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, kiireellisesti sijoitettuna, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä, huostaanotettuna tai jälkihuoltona. Perusteet lapsen sijaishuollon järjestämiselle voivat olla hyvin erilaisia. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelussa on ensisijaisesti käytettävä avohuollon tukitoimia, ellei lapsen etu muuta vaadi. Avohuollon tukitoimilla on tarkoitus tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistaa lapsen kasvusta ja hoidosta vastaavien kasvatustaitoja. Avohuollon tukitoimi voi olla muun muassa lapsen sijoitus laitoshuoltona, perheen sijoitus laitoshuoltona tai perhehoitona. Avohuollon sijoituksen tarkoituksena on lyhytaikainen sijoitus. (Räty 2019, 315-316.)

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös kiireellisellä sijoituspäätöksellä, joka tarkoittaa, että lapsi on lastensuojelulain 40§:ssä mainituista syistä välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon tai järjestää sijoitus muulla tarvitsemansa tavoin. (Saastamoinen 2008, 45-46.) Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Sijoituksissa tulee

aina kuulla 12 vuotta täyttäneitä lasta, lapsen huoltajaa, lapsen vanhempia ja sitä, kenen kasvatuksessa ja hoidossa lapsi on. (Lastensuojelulaki 417/2007).

Mikäli avohuollon tai kiireellisen sijoituksen toimet eivät riitä lapsen edun mukaisen huolenpidon turvaamiseksi, on alettava järjestämään huostaanottoa ja sijaishuoltoa (Lastensuojelulaki 417/2007). Huostaanoton edellytyksistä säädetään lastensuojelulain 40§:ssä. Edellytykset jaetaan kahteen ryhmään. Ensimmäisen perusteen mukaan lapselle on järjestettävä sijaishuolto ja otettava huostaan, mikäli ilmenee puutteita huolenpidossa ja kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä. Toinen huostaanoton peruste on se, että lapsi vaarantaa vakavasti terveytensä ja kehityksensä käyttämällä päihteitä, rikollisuudella tai omalla käyttäytymisellään. (Saastamoinen 2008, 38-40.)

Ennen huostaanottoa ja sijoituspäätöstä tukee kuulla 12 vuotta täyttäneitä lasta, lapsen huoltajaa, lapsen vanhempia ja sitä, kenen kasvatuksessa ja hoidossa lapsi on. Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää huomiota erityisesti huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä ihmissuhteiden ylläpitämiseen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuoltoa on järjestettävä myös avohuollon tukitoimien jälkeen, mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Velvollisuus jälkihuollon järjestämisestä päättyy, kun nuori täyttää 25 vuotta. (Lastensuojelulaki 542/2019.) Jälkihuollon tarkoitus on pyrkiä helpottamaan lapsen tai nuoren itsenäistymistä sijoituksen jälkeen. Jälkihuoltoon voi liittyä taloudellisen tuen antamista tai muita avohuollon tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Jälkihuolto erottuu sijaishuollon käsitteestä niin, että se on asiakkaalle vapaaehtoista (Puonti ym. 2004, 260).

Lastensuojelun keskeisinä periaatteina on lapsen suotuista hyvinvointi ja kehitys. Lastensuojelua toteuttaessa on aina huomioitava ensin lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa on aina kiinnitettävä huomiota eri vaihtoehtoihin ja miten ne turvaavat lapselle tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin. Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, ellei lapsen etu muuta vaadi. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulaissa on määritelty tarkkaan laitoshuoltoa koskevat asiakas- ja henkilömäärät sekä toimitilojen vaatimukset. Lastensuojelun laitoshuollon asuinyksikössä saa olla sijoitettuna enintään seitsemän lasta tai nuorta. Samassa rakennuksessa, mutta eri

osastoilla saa olla sijoitettuja lapsia ja nuoria 24. (Räty 2019, 541.) Lastensuojelulain 58§:ssä säädetään lastensuojelulaitoksen kasvuolojen ja toimitilojen riittävydestä ja asianmukaisuudesta. Asuinyksikössä tulee olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Hoito- kasvatustehtävissä olevan henkilöstön määrässä on otettava huomioon asiakaskunnan erityistarpeet. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Toimintayksiköiden on oltava terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan sopivia siellä annettavalle hoidolle, kasvatukselle ja muulle huolenpidolle. Tilat tulee olla myös riittävät ja asianmukaiset, Lapsella on oltava mahdollisuus rauhalliseen yksinoloon ja oman identiteetin kannalta välttämättömään omaan alueeseen. Lähtökohtana on, että jokaisella lapsella on oma huone. Lisäksi laitoksissa on oltava tilat yhteistä käyttöä varten ja niiden olisi suotavaa olla mahdollisimman kodinomaiset. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.2 Lastensuojelulaitoksien toiminta ja arki

Lastenkodeissa sekä nuorisokodeissa pyritään luomaan kodinomainen, turvallinen ja kuntouttava arki. Normaalin arjen lisäksi laitoksilla on omia erityisalueita ja osaamisalueita, joita kannattaa tarkastella siinä vaiheessa, kun haetaan lapselle sijaishuoltopaikkaa. Normaali arki koostuu selkeästä rutiininomaisesta päivärytmistä, joka tuo lasten elämään ennustettavuutta, turvallisuuden tunnetta sekä tunnetta elämänhallinnasta. Päiväritiinit koostuvat herätyksestä, säännöllisistä ruokailuista, koulusta, harrastuksista, ulkoilusta ja yhdessä olost. (THL 2019a.)

Normaali arki on itsessään jo kuntouttavaa, varsinkin huostaanotetuille lapsille. Kiinnostavan harrastuksen löytyminen lapsille on myös kuntoutuksen ja hoidon näkökulmista merkittävää. Kodinomaisen elämän ja arjen turvaamiseksi useat laitokset järjestävät koti-iltoja, jolloin kaikki laitoksen asukkaat olisivat paikalla. Koti-illoissa on tarkoitus tehdä yhdessä asioita, jotta yhteenkuuluvuuden tunne lisääntyisi ja yhteishenki nousisi. Arkeen kuuluvat myös erilaiset palaverit laitoksen sisällä, vanhempien kanssa sekä eri viranomaisten kanssa. Palavereissa laaditaan muun muassa lapselle hoito- ja kasvatussuunnitelma ja arvioidaan lapsen arkea laitoksessa. Palavereja pidetään myös lasten vanhempien ja viranomaisten kanssa, jolloin pyritään takaamaan lapsen hyvinvoinnin lisääminen ja lapsen edun mukainen kehitys. (THL 2019a.) Mahdolliset kotilomat ovat lapselle ja nuorelle tärkeä säilyttää arjessa. Laitos ei ole välttämättä loppu elämän asuinpaikka sekä lapsi tai nuori tarvitsee koko elämänsä ajan ihmissuhdeverkostoja. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 109.)

Useissa laitoksissa on omaohjaajamenetelmä. Kun lapsi sijoitetaan, hänelle nimetään omaohjaaja tai omaohjaajat, jotka ovat päävastuussa lapsen asioista. Omaohjaajan pääasiallinen tehtävä on tukea lasta kotiutumaan laitokseen, pitää yhteyttä lapsen asioissa vastaaviin viranomaisverkostoihin, luoda kokonaiskuva lapsen elämästä ja rakentaa lapsen arkea. (THL 2019a.) Omaohjaaja on päävastuussa lapsen ja nuoren kasvattamisesta ja hoitamisesta. Omaohjaajan tai ohjaajien tarkoitus ei ole silti työskennellä lapsen tai nuoren kanssa yksin, vaan apuna on työyhteisö ja muut verkostot. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.) Omaohjaajia on yleensä kaksi, sillä näin varmistetaan, että ohjaaja, jonka kanssa nuori hoitaa asioita, olisi vuorossa useammin (Härkönen 2009, 73). Yksi omaohjaajan tärkeimmistä tehtävistä on luoda lapseen tai nuoreen luottamus- ja vuorovaikutussuhde. Luottamuksellinen suhde on nuorelle tärkeä, sillä se voi auttaa häntä puhumaan vaikeimmistakin asioista. (Viitanen & Rieki 2010.)

Lapsen tai nuoren kokemus hyvästä arjesta syntyy yhteisön arkirutiinien toistuvuudesta, sääntöjen selkeydestä, oikeudenmukaisuudesta sekä huolellisesta ennakoinnista pienienkin muutosten ja asioiden suhteen. Arjen toistuvat vuorovaikutustilanteet, joissa huomaamatta näkyy hyväksyviä ilmeitä ja eleitä, vahvistaa lapsen tai nuoren omanarvontuntoa. Nuorten näkökulmasta katsottuna heidän kuntoutumiseensa on vaikuttanut aikuisen läsnäolo, välitetyksi tulemisen tunne ja turvallisuus. (Valkonen & Pasanen 2012, 305.)

Lastenkodin arkea tutkinut (Laakso 2009, 114), kertoo, että lastenkotityö näyttäytyi hänen tutkimuksessaan normaalille. Lastenkotityössä näki myös haasteellista arjen pyörittystä, yhteiseloja lasten ja nuorten kanssa, arkisia asioita ja huolenpitoa lapsista. Arkisiksi rutiineiksi olivat osoittautuneet: kaupassakäynti, pöydän kattaus, ruokailut yhdessä, riitojen sovittelut, kiistelyt, siivous, lasten auttaminen muun muassa läksyissä ja hampaiden pesusta.

Lastenkoti on erityinen lapsen ja nuoren elin- ja kasvuympäristö. Lapsi jakaa arkisen elinympäristön, yleiset tilat, pihapiirin ja keittiön muiden lastenkodin lasten ja työntekijöiden kanssa. Tutkimuksen pohjalta lasten kanssa toimiminen lastenkodissa painottui työntekijän ja lasten välisiin suhteisiin. Työntekijät korostivat myös suhdetyötä ja luottamuksellisen suhteen rakentamista. (Laakso 2009, 140, 180.)

Laakso jakaa lastenkotityötä neljään ulottuvuuteen, jotka toteutuvat työssä samanaikaisesti. Nämä ulottuvuudet ovat;

1. Arkinen huolenpito

2. Lasten kanssa tehtävä työ
3. Vanhempien kanssa tehtävä työ
4. Hankalat aiheet

Laakson tutkimuksessa lastenkotityöntekijät korostavat arjen merkitystä, lapsista huolehtimisesta ja huolenpidon merkitystä. Arjen rutiinit tuovat turvallisuuden tunnetta lapsen tai nuoren elämään. Yksi lastenkotityön tärkeä tehtävä on lasten aikaisemman huolenpidon puutteen korjaaminen. Lasten kanssa työskentely kohdistuu arkisiin tilanteisiin sekä lapsen yksilölliseen huomioimiseen. (Laakso 2009, 136.)

Lasten kanssa toimiessa luottamussuhde on olennainen asia. Työntekijän on myös tunnistettava lasten tuen tarve ja oltava lapsen tarvitsema ihminen. Lastenkodin tavoite vanhempien kanssa tehtävälle työlle oli tutkimuksessa varmistaa lapsen ja vanhemman suhteen säilyminen. (Laakso 2009, 180-181.)

Laakso määrittelee vanhempien kanssa tehtävän työn kolmeen ulottuvuuteen, jotka ovat: käytännöllinen kasvatuskumppanuus, vanhemmuuden kontrollointi ja vanhemmaksi houkuttelu. Työn sisältö vanhempien kanssa on moninainen. Joskus työnkuva on vanhempien opastusta ja mallia, miten toimia lapsen tai nuoren kanssa eri tilanteissa. Mikäli joudutaan tilanteeseen, missä pitää miettiä, saako lapsi riittävää huolenpitoa, työntekijän pitää käyttää tilannetajua. Työntekijä ei voi aina pysyä ennalta sovituihin sääntöissä. Vanhempien kanssa yhteistyötä tehdään myös erilaisissa neuvotteluissa, kohtaamisilla nuorisokodilla, puhelimesta ja siinä, että houkutellaan vanhempia käymään lastenkodilla. (Laakso 2009, 210, 221-223.)

Lastenkodin arjessa voi olla myös hankalia tilanteita. Arkisen lastenkotityön lisäksi, lastenkotityössä on kyse yllätyksellisyydestä. Lastenkodissa ollaan tekemässä lasten kanssa, joiden lapsuus ei ole ollut pelkästään huoletonta ja onnellista aikaa. Työntekijät joutuvat kokemaan ja kohtaamaan työssään loukatun ja hylätyn lapsen. Lapsen asiakirjat ja lapsen kertomukset voivat olla raskaita kokeneellekin työntekijälle. Lapsella ei sillä hetkellä välttämättä ole muita luotettavia aikuisia elämässään kuin lastenkodin työntekijät. Laakson tutkimuksessa tuli ilmi lastenkodin työntekijöiden ammatillisuus, johon liittyy erilaisia puolia. Joistain asioista puhutaan jopa hieman häpeillen. Ristiriitaisuus tulee ilmi siinä, että työ on rationaalisesti palkkatyötä, mutta sen rinnalla tietoisuus siitä, että omalla ratkaisulla on todellinen merkitys lapselle. Lapsen ja työntekijän välinen suhde ei ole lapselle siinä hetkessä korvattavissa. (Laakso 2009, 228-229, 248-250.)

Lastenkotityössä esiintyy arvaamatonta käytöstä, lasten riehumista sekä työntekijöihin kohdistuvaa väkivaltaa. Työntekijä voi joutua näkemään työssään tilanteita, joita ei ole elämän tai työuran aikana joutunut kohtaamaan. Nämä tilanteet ovat kuitenkin osa työn luonnetta. (Laakso 2009, 249-250.) Laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva voi pitää kiinni lapsesta, mikäli lasta pitää rauhoitella sekavan tai uhkaavan käyttäytymisen perusteella, joka todennäköisesti vahingoittaa itseään tai muita. Kiinnipidon kuuluu tapahtua vain silloin, kun se on lapsen tai toisen henkilön terveyttä tai henkeä uhkaava. Kiinnipidon tarkoituksena on turvata lapsen oikeus välttämättömään huolenpitoon. (Lastensuojelulaki 417/2007, 68§.)

Janhosen (2019) mukaan erilaiset sijoitusmuodot saattavat näkyä nuorisokodin arjessa. Sijoitusmuotojen erot näkyvät nuorisokodin arjessa pääasiassa rajoitustoimenpiteissä. Kiireellisessä sijoituksessa näkyvää on nuorten yksityisyyteen puuttuminen. Sijoitusmuotojen muuttuminen saattaa näkyä myös ohjaajilla. Päätökset muun muassa kotilomien suhteen saattaa olla helpompi tehdä kiireellisessä sijoituksessa olevalle nuorelle, toki yhteistyössä aina nuoren ja vanhempien kanssa. Arjessa voi olla nuorten kohdalla myös keskustelua ja vertailua eri sijoitusmuotojen välillä. Avohuollon sijoitus saattaa myös näkyä vapaampana olemisena nuoren näkökulmasta.

2.3 Nuori asiakkaana lastensuojelussa

Nuoren määritelmä on monialainen. Nuoruutta on määritelty useasta eri näkökulmasta niin yhteiskunnan, kulttuurien, Yhdistyneitten Kansakunnan (YK) ja lastensuojelulain mukaan. Lastensuojelulain (417/2007) mukaan alle 18 vuotiasta pidetään lapsena ja 18-20 vuotiasta nuorena. Myös YK:n mukaan alle 18 vuotias luokitellaan lapseksi kulttuurista riippumatta (Aaltonen & Heikkinen 2013, 197; Unicef). Anttila ym. (2005, 126) määrittelee, että ihmisen elämässä nuoruutena pidetään 12. ja 22. ikävuosien välistä ajanjaksoa, joka jaetaan myös varhais-, keski- ja myöhäisnuoruuteen. Nuorisotyötä säätelevän nuorisolain (27.1.2006/72) 2§:n mukaan taas nuori on alle 29-vuotias.

Anneli Pohjola (2009,23) toteaa, että nuoruuden määrittelyssä ei ole ikärajoja. Lapsuuden ja nuoruuden raja on häilyvä. Työkäytännöt kuitenkin määrittelevät sen, kuka on nuori.

Lastensuojelu sisältää myös nuoruuden. Lastensuojelussa käsitellään lasta ja nuorta eri tavoin iän mukaan, koska laissa on määritelty lasten oikeudet. (Aaltonen & Heikkinen

2013, 197–198). Lapsella ja nuorella on ikään ja kehitystasoon vastaavalla tavalla oikeus saada tietoa häntä koskevista lastensuojeluasioissa ja esittää mielipiteitä. Tiedot on annettava lapselle hänen ymmärrettävällä tavalla ja huomioiden kulttuuriin tai uskontoon liittyvät tavat ja muut erityisolosuhteet. Mitä kehittyneempi lapsi tai nuori on, sitä suurempi merkitys on annettava itsemääräämisoikeuden toteutumiselle. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Nuoruus on vaativa ajanjakso. Se on siirtymävaihe lapsuudesta aikuiseksi. Kehossa, asenteissa, ulkonäössä, arvoissa, mielipiteissä ja ajatuksissa tapahtuu muutoksia. Nuoruudessa ystävyssuhteiden merkitys vahvistuu ja seurustelu tulee vähitellen ajankoh- taiseksi. Päämääränä nuoruudessa on itsenäistyminen, joka pitää sisällään kehitysteh- täviä. Kehitystehtäviin kuuluu nuoren seksuaalisuuden jäsentäminen, kodista irtautumi- nen, itsenäistyminen, kaverien merkityksen vahvistuminen sekä valmius parisuhteeseen kehittyä. (Erkko & Hannukkala 2013, 47-48.)

Nuoruus hahmottuu yleensä siirtymissä, jotka tulevat ilmi pääasiassa koulutukseen, työl- listymiseen, perheellistymiseen, vapaa-aikaan ja asumiseen liittyvissä muutoksissa. Näi- hin siirtymiin voi liittyä rikos- ja päihdekokeiluja, harrastuksia, ammatilliseen koulutuk- seen tai lukioon siirtyminen tai lapsuuden kodista pois muuttaminen. (Bardy 2009, 198.)

Heino totesi tutkimuksessaan, että suurin osa nuorista lastensuojelun avohuollon asiak- kaista on moniongelmaisia lapsia tai nuoria. Vaikeudet liittyvät muun muassa koulun- käyntiin, rikoksiin, vaikeuksiin kaverisuhteissa, päihteisiin tai vaikeuksiin vanhempien kanssa. Usein näissä tilanteissa lapsen tai nuoren psyykinen terveys on myös huono. (Heino 2007, 62.)

2.4 Palokan nuorisokoti toimintaympäristönä

Tutkimus nuorten osallisuudesta suunnattiin Jyväskylään Palokan nuorisokotiin. Palokan nuorisokoti tarjoaa ympärivuorokautista huolenpitoa kriisiytyneessä elämäntilanteessa ja nopean avun tarpeessa oleville 13–17 -vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen. Nuoriso- kodissa on kaksi yksikköä, jotka ovat molemmat seitsemänpaikkaisia. Sijoitusmuodot nuorisokodissa ovat avohuollollinen, kiireellinen kriisisijoitus tai huostanotto. Päätöksen nuoren sijoittamisesta nuorisokotiin tekee sosiaalityöntekijä. Yhdessä sosiaalityönteki- jän, nuoren ja vanhempien kanssa suunnitellaan ja luodaan yksilölliset tavoitteet sijoituk- selle. (Janhonen & Kärkkäinen 2019.)

Nuorisokodissa työskentelee johtaja, 14 ohjaajaa, 2 sairaanhoitajaa ja kokki. Sijoitukset ovat pääasiassa lyhytaikaisia ja sijoituksen aikana pyritään rauhoittamaan nuoren elämäntilanne ja arvioimaan nuoren ja vanhempien kanssa vahvuudet ja muutostarpeet. Palokan nuorisokodissa on noin 60 sijoitusta vuosittain. Sijoituksen aikana pyritään rauhoittamaan tilanne ja selvittämään ongelma ja selvittää nuoren jatko. (Janhonen & Kärkkäinen 2019.)

Palokan nuorisokodin tavoite on tukea vanhemmuutta ja auttaa nuorta erilaisissa elämäntilanteissa ja saada nuorelle voimavaroja tulevaisuuteen. Palokan nuorisokoti suunnitaa paljon työtä kotiin päin. Arviointi- ja kriisiyksikössä ei luoda pitkäaikaista suunnitelmaa nuorelle, sillä tilanne saattaa vaihdella nopeasti. Perheeseen pidetään yhteyttä usein ja pyritään osallistamaan vanhempia työskentelyyn ja vastuunottoon nuorista. Arviointi- ja kriisiyksikössä yhteistyö eri verkostojen kanssa on tiivistä. (Janhonen & Kärkkäinen 2019.)

Suurimmat erot näkyvät siinä, että kriisi- ja arviointiyksikössä nuorten vaihtuvuus on suurta. Kriisi- ja arviointiyksikössä esille nousevat myös yhteistyöt eri verkostojen kanssa, kotiharjoittelut, suunnitelmien teko ja ohjaajien tarve ja osuus työskentelyssä. Arviointi- ja kriisiyksikössä pyritään tekemään mahdollisimman paljon töitä kotiin päin, muun muassa järjestämällä kotilomia, joita voidaan kutsua myös kotiharjoitteluiksi. Jokaisen nuoren kohdalla on tarkkaan selvitettävä kotiutumisen mahdollisuudet monialaisesti, ettei nuori kotiudu liian aikaisin. Palokan nuorisokodin oma jälkityö tukee myös kotona pysymistä. (Janhonen & Kärkkäinen 2019.)

Tutkin vuoden 2018 lastensuojelun tilastoja Jyväskylän alueelta. Vertailin tilastoja Turkuun, joka on väkiluvultaan vain hieman Jyväskylää isompi. Jyväskylässä kodin ulkopuolelle sijoitetusta 0-17 vuotiaista lapsista 37,5 % on sijoitettuna laitokseen, kun taas Turussa 47,9 %. Kiireellisesti sijoitettuja 0-17 vuotiaita Jyväskylässä on 0,6% vastaavan ikäisestä väestöstä, kuin taas Turussa 0,5%. 0-17 vuotiaita avohuollon asiakkaita Jyväskylässä oli sijoitettuna 5,8 % vastaavan ikäisestä väestöstä. Turussa avohuollon asiakkaiden määrä oli 5 % vastaavan ikäisestä väestöstä. (Sotkanet 2020.) Luvut kertovat, että Turussa 0-17 vuotiaita on sijoitettu enemmän laitoshoidollisesti, kun taas Jyväskylässä. Kiireellisesti sijoitettuja sekä avohuollollisesti sijoitettuja on kuitenkin prosentuaalisesti enemmän Jyväskylässä kuin Turussa.

3 LASTEN JA NUORTEN OIKEUS OSALLISUUTEEN LASTENSUOJELUSSA

3.1 Lait ja säädökset osallisuutta ohjaamassa

Kunnan asukkailla on oikeus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Valtuuston tulee pitää huolta siitä, että osallistuminen on monipuolista mahdollista. Osallistumista voidaan edistää esimerkiksi keskustelu- ja kuulemistilaisuuksilla, suunnittelemalla palveluita yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa sekä tukemalla asukkaiden, yhteisöjen ja järjestöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua. (Kuntalaki 410/2015.)

Nuorisolain (1285/2016) mukaan nuorille tulee järjestää mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa valtakunnallista nuorisotyötä ja politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn tai heitä tulee kuulla heitä koskevissa asioissa.

Perusopetuslaissa (628/1998) säädetään, että opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia, että jokaisella on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan sekä kehittämiseen oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilailla on myös oikeus ilmaista oma mielipiteensä. Oppilaille on luotava mahdollisuus osallistua suunnittelemaan opetussuunnitelmaa ja siihen liittyviä suunnitelmia.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artikla (59-60/1991) velvoittaa takaamaan, että lapsella, joka kykenee muodostamaan oman näkemyksensä, tulee olla mahdollisuus ilmaista se kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Perustuslaissa (1997/731) määritellään ihmisten yhdenvertaisuudesta. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Perustuslaki toimii myös lastensuojelun taustalla. Laissa käsitellään yhdenvertaisuutta, lapsen itsemääräämisoikeutta, oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, liikkumisvapautta, yksityiselämän suojaa, omaisuuden suojaa, sivistykselliset oikeudet ja oikeutta sosiaaliturvaan.

Sosiaalihuollon asiakaslain 5§:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on kerrottava ja selvitettävä asiakkaalle hänen velvollisuutensa, oikeutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset. Säännöksen tarkoitus on turvata asiakkaan oikeuden tietojen

saamiseen palvelujärjestelmästä, vaihtoehtoisista tukimuodoista tai muista asiakasta koskevista asioista. (Araneva 2016, 184.)

Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä ja otettava huomioon lapsen toivomukset ja mielipiteet sekä otettava ne huomioon lapsen kehitystason ja iän edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, mikäli mielipiteen selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai olisi muuten vastoin lapsen tärkeää yksityistä etua. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lapsen osallisuuteen lastensuojelussa kuuluu lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsen mielipiteen selvittäminen, lapsen kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö sekä mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen. Mielipiteen selvittämiseksi ei ole ikäraja, mutta mielipiteen selvittämisessä tulee aina huomioida lapsen ikä ja kehitystaso. Lastensuojelun piirissä 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus tulla kuulluksi häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Lapsella, joka on täyttänyt 12 vuotta, on myös oikeus huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa käyttää puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Puhevalta sisältää oikeuden tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa sekä oikeutta hakea itse muutosta viranomaisen tekemiin päätöksiin (THL 2020a).

Lapsen mielipiteen ja näkemysten selvittäminen on yksi tärkeimmistä lastensuojelun periaatteista. Kun lastensuojelun tarvetta arvioidaan ja asia koskee lasta tai nuorta, on silloin heidän mielipiteitänsä ja toivomuksia kuultava ja ne otettava käsittelyssä huomioon. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on selvitettävä lapsen toiveet ja mielipiteet koko lastensuojeluprosessin ajan. (Araneva 2016, 187-188.) Sosiaalityöntekijän, joka vastaa lapsen asioista, on avustettava lasta tai nuorta puhevaltansa käytössä, valvottava lapsen edun toteutumista ja tarvittaessa ohjattava lapsi oikeusavun tai edunvalvojan piiriin (Lastensuojelulaki 417/2007). Silloin kun lapsen mielipiteitä ja toiveita selvitetään, on kerrottava tarkasti mahdollisista vaihtoehdoista ja tuen tavoitteista (Araneva 2016, 188). Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain silloin, jos sen selvittäminen vaarantaisi lapsen kehitystä tai terveyttä tai jos se olisi muutoin tarpeetonta (Lastensuojelulaki 417/2007).

Kouluikäisten ja sitä vanhempien lasten kohdalla mielipide selvitetään pääsääntöisesti keskustelemalla ja puhumalla (Saastamoinen 2010, 68). Mielipiteen selvittäminen ei välttämättä tarkoita sitä, että työntekijä kysyy lapselta mielipidettä ja lapsi kertoo sen. Kyse on laajemmasta prosessista, johon keskustelun tai puhumisen lisäksi tai sen sijaan

sisältyy lapsen havainnointia, lapsen kanssa toimimista ja lapselle merkityksellisten ihmisten ja lapsen välisen vuorovaikutuksen seuraamista. (THL 2019c.)

Lapsen kuulemisen tulee suorittaa aina lapselle turvallisessa paikassa ja ympäristössä (Räty 2012, 170). Lapsen kuulemisen tarkoituksena on antaa lapselle mahdollisuus kertoa oma asiaan liittyvä selitys sekä antaa lapsen kertoa käsityksensä päätökseen ja kuulla ratkaisuun vaikuttavat tekijät. Kolmas kuulemismenettelyn tarkoitus on antaa kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle mahdollisuus vaikuttaa ratkaisun lopputulokseen. Lapsi voi vaikuttaa lopputulokseen kertomalla mielipiteensä, esittämällä selityksen tai tekemällä kirjallisen selvityksen. Lapselle tulee ilmoittaa kuulemisesta hyvissä ajoin ennen sen järjestämistä ja hänelle on annettava mahdollisuus tutustua ennakkoon kuulemisen kohteena oleviin asioihin. (Araneva 2016, 204.)

Mikäli kyseessä on lastensuojelulain mukainen mielipiteen selvittäminen, olisi kuulemis-ympäristön hyvä olla entuudestaan tuttu tai suorittaa kuuleminen siellä, missä lapsi haluaa. Mikäli kuuleminen on esimerkiksi viranomaisen suorittama tutkinta, paikka on arvioitava erikseen. Silloin on otettava huomioon kuultavan lapsen ikä, jolloin kuulemis-ympäristö tulee tarkkaan miettiä. (Räty 2019, 182-185.)

Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää puhevaltaansa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa (Lastensuojelulaki 417/2007). Puhevalta on laajempi käsite, kuin pelkästään oikeus tulla kuulluksi. Puhevallalla tarkoitetaan oikeutta tehdä hakemuksia, esittää vaatimuksia, oikeutta saada päätös vaatimuksen teon jälkeen sekä oikeuden tulla kuulluksi ennen päätöksentekoa ja hakea muutosta viranomaisen tekemään päätökseen. (THL 2020a.) Puhevallan käytöstä säädetään tarkemmin hallintolaissa. (Hallintolaki 434/2003.)

Lastensuojelulain 22§:n mukaan lapselle tulee määrätä edunvalvoja, jos on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen lapsen edun turvaamiseksi tai lapsen asian selvittämiseksi. (Araneva 2016, 208, 210.) Edunvalvoja voidaan määrätä esimerkiksi tilanteessa, jossa huoltajaa epäillään lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapseen kohdistuvasta väkivallasta. Huoltajan terveydentila saattaa myös estää puolueettoman lapsen puhevallankäytön. (THL 2019h.)

3.2 Lasten ja nuorten osallisuus ja osallisuuden merkitys

Osallisuus on käsitteenä hyvin laaja ja ymmärrettävissä monin eri tavoin. Orasen (2008, 9) mielestä osallisuus on laajasti ymmärrettynä yhteisöön kuulumista, siihen liittymistä ja siihen vaikuttamista. Osallisuus on muodostunut vaikeasti määriteltäväksi käsitteeksi. Jotkut ovat jopa luopuneet sanan käytöstä ja korvanneet sen muun muassa sanoilla osallistuminen, vaikuttaminen, aktiivinen kansalaisuus ja kuuleminen. Edellä mainitut eivät selitä koko osallisuuden käsitettä. Osallisuus voi olla myös tunnetta, toimintaa sekä osallisuutta voi olla myös ilman konkreettista toimintaa. (Horelli ym. 2006, 20-32.)

Osallisuus on yleiskäsite jossain toiminnassa tai sosiaalisessa piirissä mukana olemiselle ja vastakohta ulkopuolelle jäämiselle tai jätetyksi tulemiselle. Osallisuus merkitsee mukanaoloa, vaikuttamista sekä huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. (STM 2020) Osallisuudessa on kysymys lapsen ja nuoren vaikutusmahdollisuuksista ja toimintamahdollisuuksista (THL 2019b).

Nurmen ja Rantalan (2011, 6) mukaan osallisuus on asiaan tai yhteisöön vaikuttamista omaa mielipidettä käyttäen. Osallisuus on heidän mukaansa osattomuuden, syrjäytymisen ja ulkopuolisuuden vastakohta ja siihen liittyy subjektina, eli toimijana, oleminen.

Osallisuus rakentuu vastavuoroisen toiminnan tuloksena. Osallisuuden synty edellyttää myös yhteisön jäseniltä aktiivista toimintaa ja muiden yhteisön jäsenien huomioon ottamista. Aktiivisuus asioihin vaikuttamisessa ei ole mahdollista, jos ei saa asioista tietoa tai pääse mukaan asioiden käsittelyyn. Osallisuus on oikeutta saada tietoa itseään koskevista asioista sekä mahdollisuutta ilmaista mielipiteensä niistä ja saada vaikuttaa niihin. (Oranen 2008, 9.) Toteutuakseen osallisuus vaatii vaivannäköä ja resursseja niin lapsilta ja nuorilta, kuin aikuisiltakin. Kun lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen mahdollistetaan, he voivat kokea tulleen kuulluksi. (Oranen 2008, 15 – 16.)

Lastensuojelussa lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, miten lapsi itse voi olla mukana niin määrittämässä, toteuttamassa kuin arvioimassakin työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. (Hotari ym. 2009, 117).

On tärkeä ymmärtää, että osallisuudella on monia ulottuvuuksia ja tasoja. Tasoja ja vaikuttamisen kohteita on kolme. Yhteiskunnallisella tasolla lapset ja nuoret ovat kansalaisina. Toinen taso on palvelujen- ja ammattikäytäntöjen taso, jossa lapset ja nuoret voivat olla kokemusasiantuntijoina tai mukana kehittämässä palveluita. Kolmannessa tasossa

nähdään osallisuus omiin asioihin käyttäjänä sekä kohteluun yhteisöissä, kuten harrastuksissa tai perheessä. (Hipp ym. 2018.)

Osallisuuteen liitetään usein käsite osallistuminen. Tärkeää on ymmärtää ero osallisuuden ja osallistumisen välillä. Osallistuminen on keino osallisuuden lisäämiseksi. Osallisuus on siten taas vuorovaikutusta, josta osallisuuden tunne voi syntyä, kun ymmärtää osallistumisen hyödyt. (Leemann ym. 2015.) Osallistaminen sen sijaan on tekemistä, jonka tuloksena voi syntyä osallisuuden tunnetta (Halonen 2019). Osallistamisessa kehoitetaan tai vaaditaan henkilöä osallistumaan joillakin keinoin eri toimintoihin (Jelli 2019.) Tästä voidaan päätellä, että osallistumista voi tapahtua ilman osallisuuden tunnetta ja osallisuuden tunne ei kulje aina käsi kädessä osallistumisen kanssa. Osallisuuden tunne rakentuu jokaisella eri tavalla. Osallisuuden tunnetta voi kokea esimerkiksi tärkeässä kohtaamisessa, jossa tuntee olonsa arvostetuksi.

Osallisuuden vastakohtana on usein osattomuuden käsite. Osattomuudella on kaksi ulottuvuutta, henkilökohtainen ulottuvuus sekä yhteiskunnallinen ulottuvuus. Yhteiskunnallisella tasolla se tarkoittaa sosiaalisen, taloudellisen tai kulttuurisen pääoman puutetta ja tämän takia hänellä ei ole osuutta yhteiskunnassa. Henkilökohtaisella tasolla henkilöllä on kokemus, että ei ole tullut otetuksi huomioon. (Kiilakoski 2007, 11; Pajulammi 2014, 141.) Osallisuuden vastakohtana voidaan nähdä myös syrjäytyminen. Syrjäytymisen käsitteeseen ei ole yksiselitteinen. Syrjäytymisellä tarkoitetaan yleensä putoamista yhteiskunnan ulkopuolelle. Joskus syrjäytymisellä voidaan tarkoittaa myös rikollisuutta tai päihderiippuvuuksia. (Myrskylä 2012, 2.)

On myös hyvä miettiä, mitä hyötyä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tai nuoren osallisuudessa on, ja miksi se on tärkeää. Lisäksi, että osallisuus on jokaisen lapsen ja nuoren oikeus ja arvo, on hyvä miettiä, mitä konkreettista hyötyä osallisuudesta voi olla. (Oranen 2008, 15.)

Lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla tai nuorilla saattaa olla kokemuksia siitä, että asiat vain tapahtuvat. Tässä vaiheessa lapsille ja nuorille merkittävä osallisuuden tuoma hyöty on kuulluksi tuleminen ja kokemus siitä, että hän pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa. Näin lapsi tai nuori voi saada kokemuksen, että hänen mielipiteensä ja ajatukset ovat merkittäviä. Se vaikuttaa lapsen tai nuoren käsitystä itsestään ja omasta arvokkuudestaan. (Oranen 2008, 16.) Lapsen osallisuuden kokemus on tärkeää myös lapsen itsemääräämisoikeuden kehittymisen vuoksi. Oikein toteutettuna kuulluksi tuleminen ja osallistumisen kokemukset ovat lasta kasvattavia ja arvokkaita. Tässä tilanteessa

osallisuus pitää olla toteutettu lapsiystävällisesti ja ratkaisut tulee olla perusteltu lapselle ymmärrettävällä tavalla. (Toivonen 2017, 157.)

Pajulammin (2014, 147) mukaan lasten ja nuorten suhde aikuisiin voimistuu, kun lapsi tai nuori saa olla mukana siinä piirissä, johon hän kullakin hetkellä kuuluu. Osallistuminen voi olla lasta suojaava tekijä siinä vaiheessa, kun lasta tai nuorta kuullaan osana lasten-suojelun toimintoja. Tässä vaiheessa lapsella tai nuorella on mahdollisuus tuoda esiin ongelmia, joita hän kokee itsellään tai perheellään olevan.

Osallisuuden voidaan myös sanoa ylläpitävän lasten oikeuksia, parantaa päätöksentekoa, edistää demokratiaa, suojella lapsia, suojella lasten omia taitoja perhe-elämässä, tukee lapsen itsetuntoa, turvaa yhdenvertaisuutta ja parantaa yhteiskunnassa toimimista. (Pajulammi 2014, 147-148.) Osallisuus sekä osallistuminen lisäävät myös sosiaalista vuorovaikutusta. Sosiaalinen vuorovaikutus antaa mahdollisuuden sosiaalisten taitojen sekä itseilmaisun harjoitteluun. Aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus on yksi tärkein osallistumisen elementti. (Hotari ym. 2009, 123.)

Aikuisten rooli lasten ja nuorten osallisuuden toteutumisessa on merkittävä. On tärkeää, että työntekijät ovat tietoisia lasten kokemasta osallisuudesta, jotta he voivat arvioida omaa toimintaansa ja kehittää sitä tarvittaessa lapsen osallisuuden mahdollistamista kohti. (Hotari ym. 2009, 119.)

Mahdollisuus olla mukana asioiden käsittelyssä, jotka ovat merkittäviä itselle on merkittävää oman identiteetin kehittymisen kannalta (Bardy 2013, 149). Vaikka lapsi tai nuori ei voi päättää itse huostaanotosta, on hänelle suotava mahdollisuus vaikuttaa joihinkin asioihin ja kuulla eri vaihtoehtoja. Näin lapselle tai nuorelle jää kokemus osallisuudesta, joka voi vaikuttaa myös sijoitukseen sitoutumiseen. (Toivonen 2017, 143.)

Osallisuuden merkitykset voidaan jakaa myös viiteen luokkaan (Bardy 2009, 172.):

1. Lapsi tulee kuulluksi ja voi vaikuttaa
2. Lapsen tieto ja ymmärrys kasvavat
3. Lapsen suojelun toteuttaminen on luontevaa
4. Lapsen tai perheen voimavarat saadaan käyttöön
5. Yhteinen arviointi on mahdollista

Laajemmin tarkasteltuna osallisuudella on suuri merkitys syrjäytymisen ehkäisemisessä. Syrjäytyessään nuori kokee jäävänsä tai jää pois yhteiskunnan toiminnoista. Sosiaalisella osallisuudella pyritään tuomaan yhteiskunnan reunoilla tai ulkopuolella olevia

nuoria lähemmäs yhteiskuntaa ja yhteiskunnan toimintoja. Syrjäytymisen riskitekijöitä ovat muun muassa koulutustaso, köyhyys, työttömyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat, turvattomuus ja sosiaalisten suhteiden vähyys. Nuorten kohdalla syrjäytymisen syyt voivat olla moninaiset. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tärkeää, että nuoret saavat osallistua päätöksen tekoon, joka lisää näin positiivista mielenterveyttä sekä luo minäpystyvyyden tunnetta. (Peltonen ym. 2017.)

3.3 Osallisuuden vahvistaminen ja osallisuuden esteet

Lapset ja nuoret ovat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Heidät on hyvä ottaa mukaan suunnittelemaan, toteuttamaan ja kehittämään omaan elämäänsä merkittäviä ja vaikuttavia palveluita. Lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistamiseksi aikuisilla ja työntekijöillä on merkittävä rooli. Osallisuuden toteutuminen lastensuojelussa edellyttää työntekijältä taitoja lapsen ja nuoren kuuntelemiseen ja mielipiteen ilmaisemiseen. Osallisuuden toteutuminen edellyttää myös työntekijältä valmiuksia vuorovaikutuksen luomiseen asiakkaan kanssa. (THL 2019c.)

Osallisuuden edistämisessä lapsen tai nuoren tulee näkyä toimijana. Osallisuuden toimintatapoja muuttaessa on huomioitava lasten ja nuorten mieluiset tavat toimia. Käytössä tulee olla näin eri menetelmiä, jotka mahdollistavat lasten ja nuorten osallisuuden. (THL 2019b.) Myös Lansdown (2010, 13) ja Clark (2005, 492) muistuttavat, että osallisuuden edellytyksenä on näkemys lapsesta aktiivisena toimijana. Käsitys lapsesta aktiivisena toimijana auttaa aikuista näkemään lapsen ajatukset ja mielipiteet arvokkaina ja samalla aikuinen pysähtyy kuuntelemaan lasta aidosti.

Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamiseksi on koottu merkitykselliseksi katsottuja osatekijöitä. Ensimmäinen merkittävä tekijä on aikuisten sitoutuminen eettisesti kestäväan lasten osallisuuden edistämiseen. Lasten ja nuorten osallisuuden on tärkeää saada merkitystä, mutta olla silti vapaaehtoista. Näin lapset ja nuoret voivat osallistua miten he itse parhaaksi kokevat. Osallisuuden käytäntöjen tulisi olla myös lapsiystävällisiä ja toimintaympäristön tulisi olla käytäntöjä tukevaa.

Kaikille on tarjottava mahdollisuus osallistua iästä, sukupuolesta, kielestä, uskonnosta tai muusta mielipiteestä riippumatta. Aikuisten tulee olla tukemassa ja kannustamassa lapsia sekä nuoria osallisuuteen. Tässä on tärkeää, että aikuisella on riittävä kyky ja taito toimia tilanteessa, jossa mukana on lapsia ja nuoria. Osallisuuden tulee olla lasta ja

nuorta turvaavaa ja suojelevaa. Voi olla tilanteita, joissa lapsen tai nuoren osallisuutta joudutaan rajoittamaan. Lapsen ja nuoren osallisuutta ja sen vaikutuksia tulisi arvioida ja analysoida myös jälkikäteen. Tässä lapsen ja nuoren tulisi myös saada olla mukana. (Pajulammi 2014, 150.)

Osallisuuden esteitä arvioidaan usein aikuislähtöisiksi. Aikuisilla tulee olla hyvät vuoro-vaikutustaidot ja aikaa kuulla nuorta, jotta lapsen ja nuorten osallisuus toteutuisi. Osallisuuden esteeksi saattaa myös tulla aikuisen tai työntekijän pelko siitä, että kuuntelemalla ja kyselemällä lapsilta ja nuorilta, heidän auktoriteettinsa kasvattajana tai asemansa asiantuntijana vaarantuisi. Lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä tulee olla riittävä tieto lapsen ja nuorten oikeuksista. Näin aikuisten ja työntekijöiden tulee saada riittävästi tietoa lasten ja nuorten oikeuksista ja jakaa tämä tieto myös heidän kanssaan. Osallisuus-oikeuden tulisi näkyä myös toimintatapojen sekä palveluiden kehittämisessä. (Pajulammi 2014, 151.)

Jones (2004, 129) huomauttaa, että sellaiset rakenteet, jotka mahdollisesti voivat rajoittaa lasten osallistumista, on muutettava sellaisiksi, että osallistuminen on mahdollista ja merkityksellistä.

Shier (2001) on kehittänyt mallin, jossa hän pohtii lasten ja nuorten osallisuutta työntekijöiden valmiuksien pohjalta. Oheinen malli antaa konkreettisia välineitä aikuisen rooliin lapsen osallisuuden tukijana. (Shier 2001, 107-117.)

Taulukko 1. Shierin (2001) osallisuuden valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet

Valmiudet	Mahdollisuudet	Velvoitteet
Onko työntekijöillä tarvittavat valmiudet?	Onko tämä mahdollista (resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)?	Onko rakenteita, jotka velvoittavat tähän (esim. lainsäädäntö, toimintaohjeet, vakiintuneet käytännöt)?

Ulottuvuudet Shierin osallisuuden mallissa on 1. lapsia kuunnellaan 2. lapsia tuetaan mielipiteen ilmaisemisessa 3. lapsen näkemykset otetaan huomioon 4. lapset otetaan mukaan päätöksentekoon 5. lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta. (Shier 2001, 107-117.)

Kolmen ensimmäisen portaan asioiden tulisi toteutua, jotta lapsen minimioikeudet osallisuuteen täyttyisivät (Shier 2001, 107-117). Mallissa korostuu aikuisten rooli lasten osallisuuden mahdollistajana. Mallissa kuvataan myös osallisuuteen liittyviä velvoitteita lainsäädännön näkökulmasta.

3.4 Osallisuuden kokonaisuus ja mallit

Otan opinnäytetyössäni tarkasteluun kolme mallia, jotka kuvaavat lapsen ja nuorten osallisuutta sekä aikuisia osallisuuden mahdollistajina. Osallisuutta kuvataan usein porras- tai tikapuumalleilla. Malleja voidaan lukea siten, että alimmalla portaalla lapsella tai nuorella ei ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa ja mitä korkeammalle portaita mennään, sitä enemmän vaikuttamisen mahdollisuuksia on. Aikuisten tai työntekijöiden rooli lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistamisessa on merkityksellinen. Useissa tikapuumalleissa aikuisten rooli on nähty vain rajoittavana tai avaavana. Aiemmin kuvatussa Shierin (2001) kehittämässä porrasmallissa, on lisätty ulottuvuus, jossa tarkastellaan aikuisten mahdollisuuksia ja velvoitteita apuna lasten ja nuorten osallisuuden rakentamiseen. (Bardy 2009, 151.) Shierin (2001) malli on kuvattu taulukossa 1.

Shierin (2001) mallin avulla, voidaan tarkastella jokaisella portaalla erikseen osallisuuden toteutumista. Lisäksi taulukkoon on kirjattu arvioitkysymyksiä, joita voi käyttää apuna. (Bardy 2009, 151.)

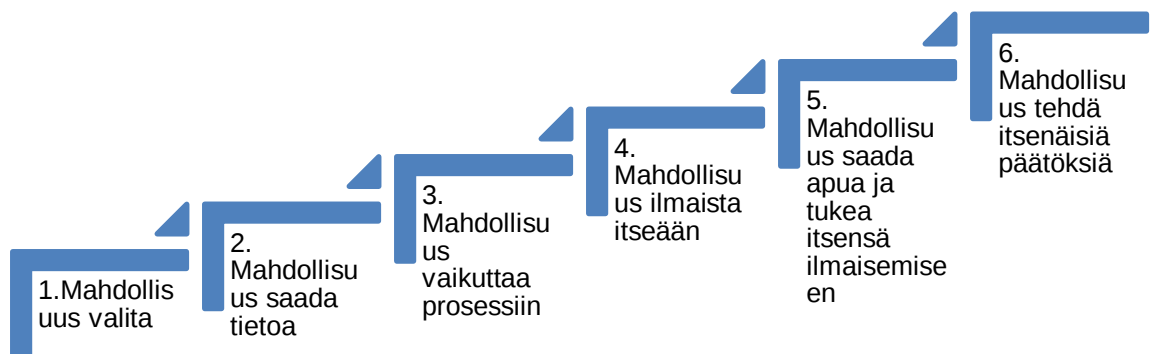
Mark Francis ja Ray Lorenzo (2002) ovat puolestaan luoneet mallin, jossa erotellaan seitsemän näkökulmaa lapsen ja nuoren osallisuuteen. Ensimmäisessä osassa he nimeävät lasten osallisuuden *romanttisena ajattelutapana*, jossa lapset nähdään visionääreinä. Tässä ajattelutavassa lapset saavat suunnitella ja rakentaa omaa ympäristöään. Ajattelutavassa korostuvat myös lasten omat ajatukset, ideat ja lasten oikeudet. *Asianajo-lähestymistavassa* aikuiset toimivat lasten puolestapuhujina, jotka vievät eteenpäin lasten asioita. Kolmannessa näkökulmassa tutkijat ovat nimenneet lapsen osallisuuden *tarveperusteiseksi ajattelutavaksi*. Tämä ajattelutapa perustuu tutkijoiden tuottamaan tietoon lasten kasvuympäristön merkityksestä lasten kehitykseen. Lähestymistapaa rajoittaa se, että lapset itse eivät ole osallisena prosessiin.

Oppimiskeskeisessä lähestymistavassa lapset ovat keskeisessä roolissa, eli oppijoina. Mallissa korostetaan lasten oppimisen merkityksellisyyttä. Mallissa lapsille on pyritty järjestämään erilaisia oppimisympäristöjä, jossa he voivat oppia erilaisia taitoja. Lasten

oikeuksia korostavassa näkökulmassa lapsilla on samat oikeudet kuin aikuisillakin. Tämän taustalla vaikuttaa YK:n lasten oikeuksien sopimus. Kuudenneksi osallisuuden malliksi Francisin ja Lorenzo ovat nimenneet *institutionaalisen ajattelutavan*. Tässä ajattelutavassa lapsia kohdellaan aikuisten tavoin ja oletetaan lapsilla olevan sama tieto kuin aikuisilla. Tässä mallissa lapsikeskeisyys jää usein huomioimatta. Ideat ja ajatukset saatavat usein johtaa ideoihin, jotka eivät tue lasten ympäristöä.

Viimeisessä, eli seitsemännessä ajattelutavassa korostuu *vastavuoroinen lähestymistapa*. Tässä mallissa lapsilla on omat tehtävänsä ja roolinsa, jonka avulla tuotetaan yhdessä uusia ideoita. Toteutuakseen tämä edellyttää vastavuoroista kommunikointia sekä aikuisilta ja ammattilaisilta taitoja ottaa lapset mukaan työskentelyyn. (Francisin & Lorenzo 2002, 160-165.)

Nigel Thomas (2002, 174-176) on kritisoinut osallisuuden malleja, jossa osallisuus nähdään yksiulotteisena ominaisuutena, jota on joko paljon, vähän tai ei ollenkaan. Thomasin mukaan osallisuutta tulee tarkastella eri ulottuvuuksista. Mallissa on huomioitu lapsen osallisuuden kokemuksen vaihtelu sekä keskinäisten suhteiden vaihtuvuus. Pohdin myöhemmin tutkimuksen tuloksia verraten niitä Thomasin osallisuuden malliin sekä Shierin (2001) malliin.

Kuvio 1. Thomasin (2002) osallisuuden ulottuvuudet

Ensimmäisellä ulottuvuudella lapsella on *mahdollisuus valita*, osallistuuko hän itseään koskevaan prosessiin vai ei. Myös kieltäytyminen on yksi osallisuuden muoto, johon on myös annettava mahdollisuus. Toinen ulottuvuus on *mahdollisuus saada tietoa* häntä itseään koskevasta tilanteesta sekä miten siinä edetään. Lapselle on myös suotava mahdollisuus tietää omista oikeuksistaan ja roolistaan prosessissa. Kolmannella ulottuvuudella lapsella on *mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoprosessiin*. Lapselle tulee selvittää mitä asioita palaverissa käsitellään ja ketä siihen osallistuu. Vaikuttaminen ei ole mahdollista, mikäli lapsi ei pääse mukaan prosessiin tai saa siitä tietoa.

Neljäs ulottuvuus on lapsen *mahdollisuus ilmaista itseään*. Tässä lapselle on suotava mahdollisuus puhua omista ajatuksistaan ja mielipiteistään. Viidennellä ulottuvuudella lapsella on *mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen* esimerkiksi työntekijän tai vanhemman auttamana. Kuudentena osallisuuden ulottuvuutena on lapsen *mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin* häntä koskevassa asiassa. (Thomas 2002, 174-176.)

Thomasin (2002) mukaan lapsi, joka on itse aktiivinen keskustelussa, on korkeammalla tasolla osallisuuden ulottuvuuksissa, verrattuna lapseen, joka ei ole aktiivinen. Lapsi ei aina itse osaa osallistua keskusteluun, vaan se mahdollisuus on aina tarjottava hänelle. Osallisuus toteutuu silloin, kun lapsella on olo, että on saanut vaikuttaa ja hänen toiveitaan on kuultu. On tärkeää tuoda ilmi lapselle, että hänen mielipiteillensä on merkitystä. Vuorovaikutuksen luomisen avuksi, on hyvä käyttää erilaisia lapsiystävällisiä menetelmiä keskustelun tueksi. (Thomas 2002, 174-177.)

Työntekijän asenteet lasten osallisuuteen voivat vaihdella. Thomas (2002) on tunnistanut omassa tutkimuksessaan neljä erilaista aikuisten lähestymistapaa. Nämä ovat kliininen, byrokraattinen, arvosidonnainen ja kyyninen. (Bardy 2009, 154.)

3.5 Aikaisempia tutkimuksia osallisuudesta lastensuojelussa

Aiempiä tutkimuksia lasten ja nuorten osallisuudesta lastensuojelulaitoksessa on tutkittu paljon, mutta aiempia tutkimuksia kriisi- ja arviointiyksiköistä toteutuvasta osallisuudesta ei ole montaa. Tarkastelen Laihon (2013) tekemää tutkimusta nuorten osallisuuden kokemuksista kiireellisen sijoituksen aikana. Nurmen (2015) tutkimuksessa osallisuuden toteutumista jäsentää työntekijät ja Jokela (2013) on tutkinut huostaanotettujen tai sijoitettujen lasten kokemuksista osallisuudesta.

Laiho (2013) on tehnyt tutkimuksen, jossa selvittää nuorten kokemuksia osallisuudesta kiireellisen sijoituksen aikana. Laiho toteutti tutkimuksen teemahaastatteluna. Tutkimustulokset osoittivat, että nuorten kokemukset ovat yksilöllisiä ja jokainen näkee asiat omasta näkökulmastaan. Haastatteluista välittyi selkeästi positiivinen kokemus sekä negatiivinen kokemus. Nuorten positiiviset kokemukset olivat syntyneet tilanteista, joissa nuoret kokivat tulleen kuulluiksi, arvostetuiksi ja huomioituiksi sekä saaneet mahdollisuuden olla mukana lastensuojeluprosessissa. He olivat myös omien sanojensa mukaan saaneet lastensuojelusta apua. Nuoret kertoivat, että kokiessaan olevansa merkityksellisiä he kokivat itsensä arvokkaina.

Sen sijaan negatiivinen kokemus syntyi nuorille, jotka kokivat jääneensä sivullisiksi omissa lastensuojelun asioissaan. Osattomuuden kokemuksia nuoret olivat kokeneet silloin, kun heistä oli tuntunut, että ovat vain toimenpiteiden kohteena. Tutkimusaineistossa nuorten kokemuksista nousi esiin osallisuuden ja kuulemisen toteutumisen edellytyksiä. Näitä olivat; huomioiminen, merkitys, arvostus ja vaikuttavuus. Nuorten esille tuomat edellytykset olivat samansuuntaisia, joita aikaisemmissa tutkimuksissa on myös tullut ilmi. (Laiho 2013.)

Nurmen (2015) tekemässä laadullisessa tutkimuksessa selvitettiin miten lastensuojelun työntekijät jäsentävät lasten osallisuuden toteutumisen. Tutkimuksessa työntekijät pitivät reflektiopäiväkirjaa, jossa he jäsentävät lapsen osallisuutta, osallisuuden toteutumista sekä perustelevat osallisuuden onnistumisia ja epäonnistumisia. Reflektiopäiväkirjoista voidaan todeta, että työntekijät jäsentävät lapsen osallisuuden onnistumisen liittyvän hyvään vuorovaikutukseen. Työntekijät kokevat, että osallisuuden toteutumiseen vaikuttaa myös työntekijän avoin ja rento asenne. Työntekijät perustelivat mahdollisia osallisuuden epäonnistumisia lapsen jännittyneisyydellä, vetäytyneisyydellä ja vähäpuheisuudella. Osallisuus ei toteutunut myöskään silloin kun vanhempien, työntekijän tai muiden aikuisten toiminta ei sitä tukenut.

Jokela (2013) on tehnyt Jyväskylän yliopistossa pro gradu -tutkielman ””Kuullaan, mutta kuunnellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan”. Tutkimuksen haastateltiin seitsemää huostaanotettua ja sijoitettua lasta, jotka ovat iältään 12-19 vuotiaita. Jokela tutki haastattelujen avulla lasten kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa. Jokela jakaa lasten kuvaukset kolmeen eri kokemukseen. Osa lapsista koki, että jää ulkopuoliseksi omassa asiakasprosessissaan ja ilman osallisuuden sekä osallistumisen kokemuksia. Toinen osa lapsista koki, että on joitain rakenteellisia ja muodollisia osallisuuden mahdollisuuksia,

mutta kokee silti jäävänsä ilman kuulluksi tulemisen kokemusta. Kolmas osa lapsista kuvailee, että on osallisia itseään koskevaan päätöksentekoon. Jokelan tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että osallisuuden toteutumisessa on vielä haasteita.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimus tehtiin Palokan nuorisokodissa, jossa itse suoritin työharjoitteluni. Idea opin-
näytetyön aiheesta lähti minulta itseltäni sekä esimieheltä. Osallisuus on tällä hetkellä
ajankohtainen teema, joka kiinnostaa myös minua. Osallisuutta arviointi- ja kriisiyksi-
kössä on tutkittu vähän, joten aihe kiinnosti myös esimiestä sekä ohjaajia. Olen myös
itse hyvin halukas kehittämään lasten ja nuorten osallisuutta. Pidän lasten osallisuutta ja
osallistumista hyvin tärkeänä lastensuojeluprosessissa, joten haluan myös kuulla nuor-
ten näkemyksiä asiasta. Kyseisessä nuorisokodissa osallisuus ja osallistaminen ovat
tällä hetkellä asioita, johon pyritään kiinnittämään enemmän huomiota.

Tavoitteenani tässä tutkimuksessa on vastata asettamiini tutkimuskysymyksiin. Opin-
näytetyön tulosten tarkoitus on palvella toimeksiantajaa, joka tulosten avulla voi arvioida
osallisuuden toteutumista nuorisokodissa sekä halutessaan kehittämään toimintaa. Jotta
arviointi- ja kehittämistyötä voidaan tehdä, on tärkeää kuulla nuorisokodissa asuvien
nuorten ajatuksia ja kokemuksia.

Tutkimukseni on ajankohtainen, sillä osallisuus on ollut lähiaikoina paljon esillä lasten-
suojelussa. Myös lastensuojelun lakiuudistuksen mukaan, lapselle tulee tehdä erillinen
hoito- ja kasvatussuunnitelma. Tämän tarkoituksena on turvata se, että lapsen tarpeisiin
vastataan ja lasta kohdellaan hyvin. (Lastensuojelulaki 542/2019.) Aiheen tutkiminen on
tärkeää myös siksi, että lapset ja nuoret saisivat lisää tietoa osallisuudesta ja ymmärrystä
osallisuuden tärkeyttä omaan lastensuojeluprosessiin. Erityisesti tutkimus on kuitenkin
tarpeellinen osallisuuden kehittämistä varten Palokan nuorisokodissa.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten nuoret käsittävät osallisuuden merkityksen nuorisokodilla? Mistä asioista osallisuus muodostuu?
2. Miten nuorten osallisuus toteutuu nuorisokodilla? Mitä osallisuuden kokemuksia nuorilla on nuorisokodissa?
3. Miten nuorten osallisuutta tuetaan nuorisokodilla? Mitä osallisuutta tukevia mene-
telmiä nuorisokodilla on käytössä?

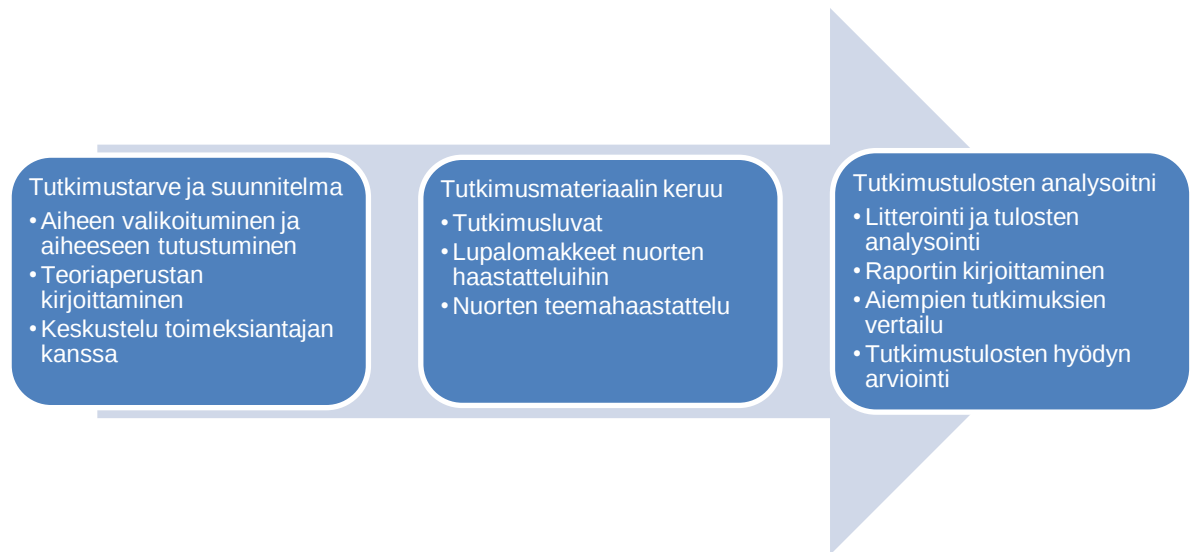
4. Millä tavoin osallisuutta voisi lisätä nuorisokodilla?

4.2 Tutkimusmenetelmät ja tutkimusprosessi

Tutkimusmenetelmän valinta tehdään sen mukaan, miten hyvin se sopii tutkittavaan ilmiöön sekä tutkimustehtävään. Menetelmän on tuotettava oikeaa tietoa, jotta tehtävä voidaan ratkaista. Tutkimustehtävä ratkaistaan joko laadullisella eli kvalitatiivisella tai määrällisellä eli kvantitatiivisella tutkimusotteella. (Hirsjärvi ym. 2009, 125-126.)

Laadullisen tutkimuksen tavoite on todellisen elämän kuvaaminen sekä kohteen kokonaisvaltainen tutkiminen. Valitsin tutkimusmenetelmäksi laadullisen, eli kvalitatiivisen tutkimuksen, sillä koin sen soveltuvaksi parhaiten tutkimuksen tarkoitukseen ja tavoitteiden saavuttamiseen. Haluan myös lähestyä aihetta mahdollisimman ihmisläheisesti. Teen tutkimuksen kohdistuen tiettyyn kohderyhmään, joka on Palokan arviointi- ja kriisiyksiköön sijoitetut nuoret. Laadullisessa tutkimuksessa kohderyhmä valitaan tarkoin, eikä satunnaisotoksen menetelmää hyödyntäen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161-164.)

Yksi tunnuspiirre laadulliselle tutkimukselle on, että se korostaa todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivista luonnetta. Laadullisessa tutkimustavassa tarkastellaan yksittäisiä tapauksia ja sen tehtävä on myös antaa lisää laajuutta teoreettiselle tulkinnalle siitä, mitä ollaan tutkimassa. (Puusa & Juuti 2011, 47–48.) Tavoitteena laadullisessa tutkimuksessa on myös ihmisten käyttäytymisen ymmärtäminen sekä heidän tutkittavalle ilmiölle antamiensa merkitysten hahmottaminen. Tulokset ovat tiivistä kuvausta tutkittavasta ilmiöstä ja tuloksia ei pyritä ensisijaisesti esittämään numeraalisesti, toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. (Kananen 2014, 17.) Laadullisen tutkimuksen avulla on mahdollista kuvata asioita, joita määrällisellä tutkimuksella on mahdoton tutkia, kertoo Kananen (2015, 71). Tutkimus tehtiin yhdessä tietyssä nuorisokodissa, jolloin tarkoituksena ei siis ollut saada yleistettävissä olevia tuloksia, vaan tutkia osallisuuden kokemuksia ja osallisuuden toteutumista juuri tässä kyseisessä nuorisokodissa.

Kuvio 2. Tutkimusprosessin vaiheiden kuvaus

Toteutin tutkimuksen Turun ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti. Vuoden 2019 keuhalla suoritin harjoittelun kyseisessä Jyväskylän nuorisokodissa. Harjoittelun aikana kävin keskustelua työyhteisön sekä johtajan kanssa mahdollisesta opinnäytetyön aiheesta. Pohdimme johtajan sekä varajohtajan kanssa, millaisen tutkimuksen toteuttaminen olisi heille tarpeellista sekä mahdollista. Muutaman ehdotuksen jälkeen aiheeksi valitui nuorten osallisuuden toteutuminen nuorisokodissa. Kävimme läpi tutkimusprosessin kokonaisuuden ja mahdollisen aikataulun sekä teimme sopimuksen tutkimuksen tekemisestä.

Toimeksiannon saatuani aloin tutustumaan tutkittavaan ryhmään sekä teoriaan. Tein keuhalla aikana tutkimussuunnitelman, jonka hyväksymisen jälkeen, aloitin tietoperustan kirjoittamisen. Syksyllä 2019 hain Jyväskylän kaupungilta tutkimuslupaa. Saatuani tutkimusluvan aloin suunnittelemaan tutkimuksen kulkua ja tutkimaan aiheeseen liittyvää teoriaa lisää.

Joulukuussa 2019 tapasin toimeksiantajani, jolloin suunnittelimme yhdessä opinnäytetyön prosessin kulkua. Keskustelimme myös mahdollisista haastatteluun osallistuvista lapsista ja haastattelukysymyksistä. Annoin tekemäni haastattelulupalomakkeet toimeksiantajalleni ja hän otti yhteyttä nuoriin sekä nuoren vanhempiin. Lupalomakkeissa oli tietoa tutkimuksesta, sen toteutuksesta, haastattelujen käyttötarkoituksesta sekä

haastattelujen säilytyksestä ja hävityksestä. Toimeksiantajani sopi haastatteluajankohdat nuorten kanssa ja kertoi tutkimuksestani.

Tammikuussa 2020 suunnittelin haastattelun teemarungon. Nuorten haastattelut ajoituivat tammikuulle ja helmikuuhun 2020. Haastateltavia kertyi 6. Osa haastateltavista oli tuttuja aikaisemmasta harjoittelujaksostani ja sijaisuuksista kesältä. Tämä saattoi vaikuttaa haastattelun kulkuun niin, että en ollut tuntematon kaikille nuorille. Tuttujen nuorten saattoi olla helpompi puhua minulle, kun jo tunsin minut ennestään. Koko tutkimusprosessin ajan, olin kuitenkin pelkässä tutkijan roolissa nuorisokodilla.

Sain palautetta tutkimusprosessin aikana ohjaavalta opettajaltani, toimeksiantajalta sekä haastateltaviltani nuorilta. Huomioin palautteet ja toimin niiden mukaisesti.

Helmikuussa 2020 aloitin tutkimustulosten analysoinnin ja raportoin tulokset. Maaliskuussa 2020 opinnäytetyöni valmistui ja esittelin tulokset toimeksiantajalleni sekä nuorisokodin nuorille.

4.3 Aineiston keruumenetelmät ja analysointi

Aineisto on tietoa, jota kerätään tutkimuskysymyksiä ratkaisemiseksi (Kananen 2014, 41). Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat havainnointi, haastattelu, kysely ja erilaiset dokumentit. Menetelmiä voi käyttää rinnakkain, yksittäin tai eri tavoin yhdistettynä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Valitsin tutkimukseeni aineistonkeruumenetelmäksi haastattelun. Valitsin haastattelun koska haluan selvittää tarkoin, miten nuoret kokevat osallisuuden nuorisokodissa. Tavoitteenani on saada mahdollisimman paljon arvokasta tietoa nuorten kokemasta osallisuudesta, joten haastattelu on hyvä menetelmä siihen.

Haastattelun etu on myös joustavuus. Kysymysten järjestystä on mahdollista muuttaa ja vastauksia on helpompi tulkita, kuin esimerkiksi postikyselyssä. Haastattelussa on hyvä huomioida myös se, että haastateltava voi ymmärtää sanat eri tavalla. Haastattelun aikana pystytään selventämään kysymyksiä tai käsityksiä sekä käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. (Sarajärvi & Tuomi 2009, 73; Kananen 2014, 71)

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, koska ajattelin, että silloin saan niistä enemmän irti. Yksilöhaastatteluissa keskustelu on usein syvällisempää ja asiaa tulee enemmän kuin ryhmähaastatteluissa. Lisäksi aroista ja kipeistä asioista puhuminen on usein

paljon vaikeampaa ryhmässä, kuin kahden kesken. Myös ryhmäpaineen synty vältetään tässä sekä asioista ohi puhuminen. Toimeksiantaja auttoi haastateltavien valinnassa.

Tässä tutkimuksessa käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelu keskittyy ennalta valittuihin teemoihin, joista haastateltavan kanssa keskustellaan. Teemahaastattelussa haastatteliija suunnittelee teemat etukäteen tutkittavan aiheen pohjalta. Teemahaastattelussa haastateltava voi kertoa vapaasti asioista, jolloin haastateltavan näkemykset sekä kokemukset nousevat haastattelun keskiöön. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 47- 48.)

Teemahaastattelu valikoitui aineistonkeruumenetelmäksi joustavuutensa ja myös puolistrukturoidun luonteensa vuoksi. Tämä mahdollistaa sen, että nuori voi vapaasti kertoa ajatuksiaan ja hänelle voi esittää tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelun tukena oli kuitenkin teemarunko, jonka mukaan etenin. (Liite 5.) Tutkimuksessani olen suunnitellut haastattelun teemat tutkimuskysymysten pohjalta käyttäen Thomasin (2002) osallisuuden mallia sekä Shierin (2001) mallia. Asetin teemojen alle apukysymyksiä, joita hyödynsin haastattelutilanteessa. Käytin malleja siksi, koska koin sen aiheeseen sopivaksi. Thomas (2002) ja Shier (2001) on määritellyt osallisuuden portaat selkeästi ja tuloksiakin on helpompi analysoida teemojen pohjalta. Koin itse teemat todella tärkeäksi, osallisuutta tutkittaessa.

Teemat, joita haastattelussa käytin olivat: 1. Mahdollisuus tulla kuulluksi, valita ja saada tietoa 2. Mahdollisuus ilmaista mielipiteitään ja vaikuttaa prosessiin 3. Mahdollisuus päästä mukaan päätöksentekoon 4. Mahdollisuus saada vastuuta ja tehdä itsenäisiä päätöksiä 5. Osallisuuden tukeminen nuorisokodilla ja kehittämisideat.

Teemahaastattelussa haastattelu etenee haastateltavan ehdoilla. Tutkijan tehtävänä on pitää keskustelu aihealueen sisällä ja esittää haastattelun aikana tarkentavia kysymyksiä. Teemahaastattelussa tyypillistä on keskustelu ja keskustelun eteneminen vastaajan ehdoilla. Teemahaastattelussa edetään teemojen mukaisesti. Kysymyksillä ei tarvitse olla tarkkaan määriteltyä järjestystä tai muotoa. (Kananen 2014, 76-78.)

Kysymysten muoto on puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille sama, mutta haastatteliija voi vaihdella kysymysten sanamuotoa ja järjestystä. Puolistrukturoidussa haastattelussa on luotu kysymyksiä, mutta ei vastausvaihtoehtoja. Kysymykset ovat avoimia kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Haastattelin tutkimustani varten nuoria, iältään 13-17 vuotiaita. Haastateltavia oli yhteensä 6. Kiinnitin huomiota siihen, että haastatteluympäristö sekä haastattelutilanne olisi nuorille mieluista. Haastattelut toteutettiin niin, että haastattelutilanteessa paikalla ei ollut muita. Osa haastatteluista suoritettiin viikonloppuna, kun paikalla oli vähemmän nuoria.

Aloitin haastattelut epävirallisella keskustelulla ja itseni esittelyllä. Minulla oli myös pientä tarjottavaa haastateltaville mukana, jotta tilanne olisi nuorille mieluinen. Tämän jälkeen kerroin vielä haastattelusta, syistä miksi teen tämän sekä omat kiinnostuksen kohteeni aiheesta. Kävin läpi vielä haastattelun nauhoituksen, sen säilytyksen ja hävittämisen. Varmistin vielä, että nuori haluaa osallistua haastatteluun. Tässä kohtaa nuori sai esittää vapaasti kysymyksiä tutkimuksesta. Osallisuuden käsite saattaa olla nuorille vaikea ymmärtää, joten tein siitä mind-mapin, jotta nuoren olisi helpompi ymmärtää osallisuuden käsitettä. (Liite 4.) Tämän jälkeen aloitimme haastattelun.

Haastattelua tehdessäni kiinnitin huomiota nuoren kuuntelemiseen. Huomioin sen, että haastattelussa suuri valta on tutkijalla, joten tarjosin joka tilanteessa nuorelle mahdollisuuden kertoa itse omista ajatuksistaan ja mielipiteistään. Ohjasin keskustelua tarvittaessa niin, että keskustelu pysyi teemojen sisällä. Pyrin myös haastatteluissa muotoilemaan kysymykset nuorten ymmärrettäväksi, sillä osallisuuden käsite ei ole välttämättä kaikille tuttu. Käytin haastattelussa kuvailevia sekä avoimia kysymyksiä.

Huomion haastatteluja tehdessäni mahdolliset haasteet. Ensimmäisen haastattelun jälkeen, huomasin, että haasteena minulla on se, että minun oli vaikea olla pelkässä tutkijan roolissa. Tähän vaikutti työkokemukseni Palokan nuorisokodissa ja omat tietoni paikasta. Tilanteen huomattessani, pyrin keskittymään enemmän tutkijan rooliin ja loput haastattelut sujuivat paremmin.

Haastattelut olivat laadullisesti erilaisia. Suurin osa nuorista kuitenkin vastasi laajasti, kertoen myös paljon esimerkkejä eri tilanteista. Yhden nuoren haastattelusta sain vain vähän aineistoa. Nuoret olivat haastattelutilanteessa pääosin avoimia ja rentoja. Osa jännitti aluksi haastattelua, mutta jännitys selkeästi hiipui loppua kohden. Pyrin tuomaan nuorille ilmi, että heidän vastauksensa ovat tärkeitä ja nuoret ovat arvokkaita. Nuoret kertoivatkin haastattelun jälkeen, että ei haastattelu ollutkaan niin paha ja sai oppia myös uutta osallisuudesta.

Aloitin aineiston analysoinnin litteroimalla äänittämäni haastattelut heti haastattelujen jälkeen. Litterointi tarkoittaa aineiston puhtaaksi kirjoittamista sana sanalta. Litterointi

voidaan tehdä koko aineistosta tai valikoiden. Tutkija päättää itse, kuinka tarkasti hän litteroi. (Hirsjärvi ym. 2009, 222.) Litteroin aineistot teemoitettusti Word-tekstinkäsittely-ohjelmaan. Jätin litterointivaiheessa muistiinpanoista pois sellaiset tiedot, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymyksiini. Haastattelijan puheenvuorot, jotka olivat tutkimuskysymysten kannalta olennaisia, litteroin sanatarkasti. Tämä mahdollisti myös sitaattien käytön tuloksien raportoinnissa. Litteroinnin jälkeen luin aineistoa useita kertoja, jotta aineisto tulee mahdollisimman tutuksi ja analysointi on helpompaa. Litteroitua aineistoa kertyi 27 sivua.

Seuraavassa vaiheessa aloin jaotellaan vastauksia eri teemojen alle, joten käytin analysoidessani teemoittelua. Tässä kohtaa aineistosta alkoi jäämään pois tutkimuskysymysten kannalta epäolennaiset asiat. Teemoittelu tuo esiin sen, mitä jokaisesta teemasta on kerrottu. Teemoittelussa aineisto jaotellaan eri teemojen alle. Teemoittelussa saattaa myös nousta uusia teemoja. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Teemoittelu oli luontainen valinta haastattelujen ollessa teemahaastatteluja. Teemat pohjautuivat jo aikaisemmin esiteltyyn Thomasin (2002) sekä Shierin (2001) osallisuuden teoriaan, jota käytin myös haastattelurunkona. Haastattelurunkoni koostui kuudesta teemasta. Etukäteen luodut teemat antoivat analysoinnille suuntaa, joiden mukaan analysointia oli helppo jatkaa. Teemat olivat yhteydessä myös tutkimuskysymyksiini, joten näin aineistoa oli helppo purkaa ja raportoida. Uusia teemoja teemoittelun yhteydessä ei löytynyt, sillä haastattelu käytiin suurimmaksi osaksi teemahaastattelurunkoa apuna käyttäen.

Tämän jälkeen käsittelin kutakin teemaa erikseen. Lähdin purkamaan aineistoa teemoihin pureutuen. Teemoittelun jälkeen tyypittelin aineiston. Tyypittely on laadullisen analyysin perusmenetelmä. Tyypittelyssä aineistosta kiteytetään toistuvia ominaisuuksia tai merkityksiä. Tällöin eri teemojen sisältä etsitään asioille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan näistä yleistyksiä. Tässä voidaan käyttää myös apuna sitaatteja. (Jyväskylän yliopisto 2016.) Etsin aineistosta eroja ja samankaltaisuuksia. Tämän jälkeen aineisto alkoi jo olemaan selkeä ja aineistosta erottui selkeästi vastaukset, joita tuli useammin esille. Esille nousi myös vastaukset, jotka poikkesivat yleisimmistä mielipiteistä. Käytin myös sitaatteja elävöittämään tekstiä ja perustelemaan saatuja tutkimustuloksia. Tämän jälkeen aloitin kirjoittamaan tuloksista tiivistettyä raporttia opinnäytetyöhön. Tulokset ovat esitelty 5. luvussa, ja ne on jaoteltu teemojen mukaisesti.

5 NUORTEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA PALOKAN NUORISOKODISSA

5.1 Nuorten osallisuuden kokemuksia nuorisokodilla

Ensimmäisenä teemana oli mahdollisuus tulla kuulluksi. Tämä on Shierin (2001) ensimmäinen osallisuuden ulottuvuuden porras. Kun lastensuojelun tarvetta arvioidaan, nuorta koskevia päätöksiä tehdään ja lastensuojelua toteutetaan, on aina kiinnitettävä huomiota nuoren toiveisiin ja mielipiteisiin (Lastensuojelulaki 417/2007). Kaikilla haastatteluun osallistuneilla nuorilla oli monta esimerkkitalannetta, joissa on tullut kuulluksi. Vain yhdellä nuorella oli esimerkkitalanteita tilanteesta, jossa kokee, että häntä ei ole kuultu. Nuorten esimerkit kuulluksi tulemisesta pohjautuivat palavereihin ja arkeen nuorisokodilla.

H3: "No esimerkiksi asiakassuunnitelmapalaverissa kuunnellaan mua. Siellä on esimerkiksi multa kysytty, et haluunko jatkaa sijoitusta vai haluunks mä mennä kotiin. Niinku myös lomien alkamisissa ja loppumisissa, et millon ne alkaa ja loppuu."

H1: "Vaikka semmonen, et mulla on keskusteluita tai näitä perhepalavereja tai perhetapaamisia. Ni mul ei oo semmosta kertaa et mulla ois mennä hyvin. Sit se on sillee, et siin ei oo niinku kuultu sitä mun asiaa."

Thomasin (2002) mukaan lasten ja nuorten osallisuus jakautuu kuuteen eri ulottuvuuteen. Thomasin mallin mukaan ensimmäinen ulottuvuus on nuoren mahdollisuus valita. Mahdollisuus valita voi olla nuoren päätös omaan lastensuojeluprosessiin osallistumisesta tai oikeus valita vapaa-ajanviettotapojaan ja harrastuksia. Nuorten haastatteluista kävi ilmi, että suurimman osan toiveita kuunnellaan ja valintoja kunnioitetaan. Suurin osa nuorista myös koki, että heidän toiveensa otetaan aina huomioon, mutta ymmärtävät myös sen, että aina kaikkia toiveita ei voi toteuttaa.

Kaikki nuoret kokivat, että saavat itse valita harrastuksensa ja käyttää viikkorahansa, minne haluavat. Harrastuksia tuetaan myös nuorisokodin puolesta. Yhden nuoren haastattelusta kävi kuitenkin ilmi, että mikäli haluaisi harrastaa useammin tai jossain tietyssä seurassa, se olisi isompi asia käsitellä ja vaikeampi järjestää. Vastaukset vapaa-ajanviettoon ja kaverimenoihin olivat kuitenkin ristiriitaiset. Haastatteluista tuli ilmi, että nuorilla on erilaisia sijoitusmuotoja, jotka vaikuttavat vapaa-ajanviettoon ja menoihin.

Kuitenkin suurin osa nuorista saa tavata ketä haluaa, mutta aika on rajallinen. Haastatteluista tuli ilmi, että kauempana olevia kavereita on vaikeampi nähdä.

H2: ”Aikausein on sillee, et maksimissaa kaks menoo päivässä ja ne molemmat täytyy olla aika lyhyitä menoja, ni aika usein joku mun kaveri tulee käymään täällä, ni kerkee sit ainakin sen kaks tuntia olemaan. Eli täällä voi tulla käymään, toki siihenkin annetaa sitte omia sääntöjä.”

Thomasin toinen osallisuuden ulottuvuus on mahdollisuus saada tietoa itseään koskevassa asiassa (Thomas 2002). Lapselle täytyy tämän omaa ikää ja kehitystasoa vastaavalla tavalla turvata oikeus saada tietoa häntä itseään koskevasta lastensuojeluasiasta ja esittää toiveita sekä mielipiteitä siihen liittyen (Lastensuojelulaki 417/2007). Nuorilta kysyttiin, että miten he tuntevat nuorisokodin ja mistä he saavat tietoa mitä nuorisokodilla tapahtuu. Nuorten vastauksista tulee ilmi, että usein ohjaajat tiedottavat, mutta kuulevat tapahtumista myös muilta nuorilta. Kaikki nuoret kokivat, että saavat parhaiten tietoa omaohjaajilta itseän liittyvissä asioissa ja myös sen, että ohjaaja perustelee valinnan päätöksen taustalla.

H6: ”Tietysti jotain asioita ohjaajat ei voi kertoa, mutta kyllä täällä niinku tosi hyvin tiedotetaan. Et jos tänne tulee vaikka vartiat, ni kerrotaan, että on ollu tilanne ja vartiat tulee kattomaan miten tää ilta tästä etenee ja tälle näi. Myös kaikista harjoituspalohälytyksistä tullaa kertoo etukätee.”

Lapsella on oikeus sijaishuollon aikana hyvään sosiaalihuoltoon, hyvään kohteluun, oikeuteen tavata hänelle läheisiä ihmisiä, oikeus tavata sosiaalityöntekijää, oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan ja oikeus saada käyttövaroja (Lastensuojelulaki 417/2007). Suurin osa nuorista on sitä mieltä, että kukaan ei ole kertonut nuorelle kuuluvista oikeuksista lastensuojeluprosessin aikana. Yksi nuori kertoo, että joskus sijoituksen alkuvaiheessa niitä on kerrottu, mutta ei muista enää kaikkia. Puolet nuorista kertoo, että ei tiedä omia oikeuksiaan.

H3: ”En oikee tiä mun oikeuksista. Ei oo kukaan puhunu kai niistä.”

Kolmas Thomasin (2002) ulottuvuus on mahdollisuus vaikuttaa lastensuojeluprosessiin ja neljäs ulottuvuus on mahdollisuus ilmaista itseään sekä omia mielipiteitään. Lapselle tulee selvittää mitä asioita palaverissa käsitellään ja ketä siihen osallistuu. Vaikuttaminen ei ole mahdollista, mikäli lapsi ei pääse mukaan prosessiin tai saa siitä tietoa. Lastensuojelulakikin (417/2007) turvaa lapsen mielipiteen huomioimiseen lastensuojeluprosessin aikana.

Nuorten kokemukset heidän mielipiteidensä huomioon otamisesta kulkivat aika lailla käsikädessä kuulluksi tulemisen kanssa. Suurin osa mainitsi samat asiat, mitä kuulluksi tulemisessa. Suurin osa nuorista koki, että heidän mielipiteensä otetaan huomioon. Esimerkkitilanteina näistä olivat muun muassa palaverit, harrastukset, arki ja omaohjaajan kanssa keskustelut. Yksi nuori kuitenkin koki, että hänen toiveitaan ja mielipiteitään ei oteta aina huomioon ja se näkyy niin, että asia ei toteudu tai vaihdetaan puheenaihetta.

Kasvattajan empaattinen luonne tai toiminta herättää nuorella positiivisia ja vahvoja tunteita, kuten luottamusta, turvallisuutta ja toivoa. Luottamuksen syntyminen edellyttää, että nuori tuntee olevansa arvokas. (Lesojeff ym. 2013, 57.) Suurin osa nuorista kokee, että vaikka mielipiteen kertominen on joskus ollut vaikeaa, on ohjaajille silti helppo puhua. Helpoin puhua on omaohjaajalle tai tutulle ohjaajalle. Mikäli nuori haluaa muutosta asioihin, on silloin helpointa kääntyä omaohjaajan puoleen. Moni nuori mainitsee myös keskiviikon nuorten palaverin, jossa voi esittää toiveita. Puolet nuorista kertoo myös, että saattaa kääntyä vanhempien puoleen, mikäli haluaa muutosta asioihin.

Osallisuudessa on kyse myös nuorten vaikuttamismahdollisuuksista omiin, itselle tärkeisiin asioihin. Osallisuuden kokemus ja osallisuuden edistäminen edellyttää sen, että nuori nähdään toimijana. Tässä tilanteessa on nähtävä nuoren luonnollinen tapa toimia. (THL 2019b.) Vaikuttamismahdollisuuksia nuoret kokivat tapahtuvan ruokatoiveissa, television katsomisessa, siivoamisessa, nuorten palaverissa sekä muissa neuvotteluissa. Yksi nuori koki, että ei voi vaikuttaa oikein mihinkään. Suurin osa nuorista mainitsi, että heillä on mahdollisuus esittää ruokatoiveita. Nuorisokodilla on myös iltapalavuorot, joissa jokainen nuori voi suunnitella itse iltapalan, toki ohjaajan avustamana.

H4: ”En kyllä varmaan mihinkään. Ei täällä voi mihinkään vaikuttaa. Esim haluaisin vaikuttaa kotiintuloaikoihin. En ymmärrä sitä, et täällä jos on vaikka 15 v, ni saa olla arkipäivisin ysiin asti menoilla ja viikonloppuna kymmeneen, mutta mun pitää tulla aina kahdeksalta. Ni miks muilla ei oo sillee et tulee viikonloppuna ysiltä.”

Erilaiset neuvottelut ja palaverit ovat osa lastenkodin arkea, jossa joskus ollaan isojen asioiden tai päätösten äärellä. Palaverien tarkoituksena on lapsen hyvinvoinnin lisääminen ja lapsen edun mukainen kehitys (THL 2019a). Lastensuojelulaki korostaa lapsen vaikutusmahdollisuuksia koko lastensuojeluprosessin ajan. Lapsella on oikeus tietää, mitä palavereissa käsitellään, ketä niihin osallistuu ja miten asioita siellä käsitellään. (THL 2019c.)

Suurin osa nuorista kertoi, että ei tiedä voiko vaikuttaa palavereihin osallistuviin henkilöihin. Yksi nuori kokee, että voi vaikuttaa ja yksi kertoi, että on koittanut vaikuttaa, mutta ei ole onnistunut. Puolet nuorista kokee, että voi vaikuttaa palaverissa käsiteltäviin asioihin ja puolet kokee, että ei voi vaikuttaa. Yksi nuori kokee, että ei pysty vaikuttamaan mitenkään, mitä palaverissa käsitellään ja kokee samalla, että asiasta puhutaan niin kauan, että se selviää. Puolet nuorista kokee, että voivat vaikuttaa päätöksentekoon palaverissa. Tai vaikka eivät saisi suoraan mitään päättää, niin heidän mielipiteitään kuullaan ja se vaikuttaa päätökseen. Vaikutusmahdollisuudet palaverissa näkyvät muun muassa kotilomien suunnittelussa. Kaikki nuoret kertoivat, että saavat tietää ennen palaveria, kuka niihin osallistuu ja mitä palaveri koskee. Moni kuitenkin mainitsi, että saat-
taa tietää sen jo etukäteen, esimerkiksi jos se on perhepalaveri.

H2: ”No yleensä ku mulla on palaveri vaikka seuraavana päivänä, ni mä käyn mun omaohjajaan kanssa läpi vähän sitä asiaa että miten niinkö halutaan puhua siinä ja mihin halutaan selvyyttä. Ja siinä palaverissa se on aikalailla semmosta, että multa on kysytty kysymyksiä ja mä vastailen ja mä kerron siinä mun omia mielipiteitä. No aikuisten kesken silleen tehdään päätöksiä, et mun mielipiteet otetaan huomioon. Esim kotilomista.”

Nuoret kertoivat haastattelussa asioita, joita on toteutettu nuorten ehdotuksesta tai nuorten halusta. Näitä olivat pääasiassa leffassa käynti, jääkiekkopeli, kirpparilla kierteleminen, ajeleminen, kokkailu, nuotiolla käynti, seikkailupuisto ja lumiukkojen teko. Yksi nuori kuitenkin mainitsee, että ohjaajatkin osaavat hyvin keksiä ja ehdottaa mielenkiintoista tekemistä. Yksi nuorista kertoi, että nuorisokotiin oli ostettu uusi imuri, jonka ostaminen lähti liikkeelle hänen ehdotuksestaan.

Nuoret antoivat numeron vaikuttamismahdollisuuksilleen lastensuojeluprosessin aikana numeroiden 1-10 väliltä. Keskiarvoksi kuuden nuoren numerosta saatiin noin 7,5. Osa nuorista ei osannut sanoa yhtä tiettyä numeroa, vaan vastaus saattoi olla esimerkiksi 7-8 välillä. Yksi nuori antoi numeroksi vaikuttamismahdollisuuksilleen 4, kun taas kaksi nuorta numeron 9. Muut nuorten antamat numerot olivat 6-8 välillä.

Päätöksenteossa nuoret kokivat olleensa mukana muun muassa kotilomien suunnittelussa, ruokalistoissa, ostoksien teoissa, omissa asioissa ja nuorten palaverissa. Suurin osa nuorista ei kuitenkaan osannut mainita asioita, joissa ei saisi olla tekemässä päätöksiä. Mikäli nuori osasi mainita jotain, maininnat liittyivät paljon asioihin, jotka eivät kuulu kaikille, kuten esimerkiksi muiden nuorten asiat. Yksi nuori osasi nimetä muuttaman tilanteen, jossa kokee, että hänellä ei ole päätösvaltaa.

H1: ”Vaikka semmonen asia, et jos mulla on ollut puhelin yöllä ja mä myöhästyn koulusta. Ja vaikka myöhästyn aamubussista, ni se tarkoittaa sitä et mä en pysty olemaan sen puhelimen kanssa yöllä. Se otetaan saman tien pois ja mä en pysty vaikuttaa siihen päätökseen mitenkään. Et vaikka myöhästyn aamulla sen takia et kaadun ja sit se katotaan heti, et se johtuu puhelimesta. Paitsi jos se on vaihtobussi, niin sit on eriasia.”

Nuorisokodin säännöt ovat puhututtaneet nuoria monesti. Nuoret kuitenkin kertoivat, että lähiaikoina sääntöjä on muutettu muun muassa puhelimen käytön suhteen ja sen nuoret kokevat miellyttäväksi. Muuten nuoret mainitsevat, että eivät saa olla mukana sääntöjen luomisessa tai suunnittelussa.

H1: ”No jotkut nuorisokodin säännöt on semmosia perinneasioita, et niissä en voi olla mukana, ku ne on jo päätetty ja ne pysyy. Joskus tehdään uusia sääntöjä, mut säännöt mitä on täällä ni ne on ja pysyy.”

Mahdollisuus saada vastuuta on Shierin (2001) mallin korkein ja viimeinen ulottuvuus. Kun taas Thomas (2002) on määritellyt korkeimmaksi ulottuvuudeksi mahdollisuuden tehdä itsenäisiä päätöksiä. Vastuuta nuoret kokevat saavansa riittävästi. Nuoret mainitsevat sen hyväksi asiaksi, että ohjaajat antavat vastuuta normaaleissa arkirutiineissa ja itsensä huolehtimisessa. Tämä taas tukee itsenäistymistä. Nuoret kokivat olevansa vastuussa itsestään, omasta käyttäytymisestään, hygieniastaan, omista teoistaan, yleisestä siisteydestä nuorisokodilla, iltapalavuoroista, koulusta, vaatteidenpesusta ja menoilta paluussa. Nuorten mainitsemat asiat kuuluvat nuorisokodin arkeen.

H5: ”Esim iha perus semmosissa et koska meen suihkuun ja sillee. Koen saavani tosi hyvän määrän vastuuta. Se on tosi hyvä. Jos mulle antaa liikaa vastuuta, ni se menee ihan plörinäks. Koko ajan saan enemmän ja enemmän vastuuta.”

Itsenäisiä päätöksiä nuoret saavat tehdä muun muassa viikkorahojen käytöstä, harrastuksista, vapaa-ajanvietosta, suihkussa käymisestä, puhelimen käytöstä, menoista ja heräämisestä. Tässä nuorten vastaukset olivat hieman ristiriitaisia, sillä osa koki, että ei ole vaikutusvaltaa heräämiseen, kouluun lähtöön tai puhelimenkäyttöön. Osa nuorista on eri ikäisiä ja sijoitusmuodot vaihtelevat, joten tämäkin saattaa vaikuttaa päätöksentekoon eri asioissa.

H6: ”No siis herääminen on sinäänsä itsenäistä, et itse päättää koska herää. Ja kyl tääl kouluunki menon saa sillee päättää, et meneekö sinne vai ei. Et täällä annetaan aika paljon vastuuta. Esim pyykinpesusta. Myös voi ite päättää huonesiisteydestä, et

siivooks sen vai en. Mut nyt ku on sopparit, ni saan ihan päättää koska meen menoille ja koska tuun menoilta.”

H2: ”No kokonaisvaltaisesti en ainakaan kotilomakuvioista enkä siitä millon mä meen kotiin ja millon oon täällä. Enkä siitä millon on pakko siivota ja millon ei. Kaikkee tollasia, mitkä kuuluu arkirutiineihin, ni sellasiin ei pysty vaikuttaa.”

Nuorten haastatteluista tulee ilmi, että nuoret saavat ohjaajilta tukea itsenäisten päätöksiensä teossa. Moni kuitenkin kokee, että se riippuu, mistä asiasta on kyse. Vain yksi nuori ei osannut vastata, saako tukea itsenäisiin päätöksiin. Nuoret ovat pääosin olleet myös tyytyväisiä itse tehtyihin päätöksiinsä.

5.2 Osallisuuden tukeminen nuorisokodilla sekä kehittämis ehdotukset

Osallisuuden määritelmiä on lukuisia. Osallisuus voi olla tunnetta, tekoja, yhteisöön kuulumista, kuulluksi tulemistä tai vaikuttamista. Oleellista kuitenkin on, että nuorella on kokemus yhteisöön kuulumisesta ja merkityksestä yhteisölle. Osallisuutta vahvistava toiminta voi olla monenlaista. Se voi olla esimerkiksi osallistumista yhteiseen tekemiseen. Kun nuorille annetaan vastuuta, he oppivat samalla osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. (Lettenmeier ym. 2019.) Osallistumisen mahdollisuuksien luominen on aikuisten velvollisuus (THL 2019c).

Nuoren haastatteluista tulee ilmi, että osallisuuden tukeminen ja mielipiteiden huomioon ottaminen tapahtuu nuorisokodilla arkisissa tilanteissa, palaverissa, nuorten palaverissa, omaohjaaja-ajoissa, ruokatoiveiden kuuntelemisessa, ruokailutilanteissa sekä yhteisessä ajanvietossa.

H6: ”Ruokailuissa mulla on oikeesti semmonen perhehenkinen porukka, et siellä on osallinen olo. Ja yleisissä, sillan kun tullaan kattoo telkkaria yhdessä, ni sillan on semmonen olo. Sit tietty kaikki aktiviteetit, leipomiset sun muut. Oikeestaan aina osallinen olo.”

H2: ”Samoja mitä oon aikasemmin sanonu. Eli keskiviikkopalaveri, palaverit. Omaohjaajakeskustelut ja omaohjaaja-aika. Sillon mulla on osallinen olo. Omaohjaaja-ajalla saatetaan käydä vaikka ajelulla tai kirppiksellä.”

Nuorisokodissa nuorelle nimetään saapumisvaiheessa omaohjaaja, joka on päävastuussa nuoren asioista. Omaohjaajia nimetään nuorelle yleensä vähintään kaksi. Mahdollisuuksien mukaan toinen on naistyöntekijä ja toinen miestyöntekijä. Omaohjaajan tehtävänä on tukea nuorta kotiutumaan laitokseen, pitää yhteyttä läheisiin ja viranomaisverkostoihin sekä rakentaa nuoren arkea laitoksessa. Omaohjaaja auttaa tukemaan myös nuoren yleistä hyvinvointia ja harrastusmahdollisuuksia sekä viettää aikaa nuoren kanssa. (Janhonen 2020.)

Nuorten haastattelujen perusteella omaohjaaja-aikoja pidetään, mutta niihin ei ole määriteltä mitään tiettyä aikaväliä, vaan ne menevät ohjaajien työvuorojen ja vapaa-ajan mukaan. Yksi nuori mainitsi hankalaksi sen, että omaohjaajat eivät aina ole paikalla, jolloin jonkun asian selvittäminen viivästyy. Nuori on usein kuullut sanottavan, että ”selvitä omaohjaajalta, kun tulee töihin”: Tämän nuori on kokenut haasteelliseksi, esimerkiksi vaatteiden hankinnassa, tai kiireisimmissä asioissa. Muut nuoret kokivat omaohjaaja-ajat arvokkaiksi.

Suurin osa nuorista osasi mainita asioita, jotka nuorisokodilla toimii hyvin tai josta täällä pitää. Vain yksi nuori ei osannut nimetä mitään. Nuoret mainitsivat toimiviksi asioiksi nuorisokodilla muun muassa tarkat ruoka-ajat, vapauden esittää toiveita, muut nuorisokodin nuoret, ohjaajien mukavuus ja ymmärtäneisyys sekä arjen hyvä tasapaino.

H1: ”Täällä toimii hyvin ruoka-ajat ja niiden ruoka-aikojen tarkkuus. Myös se, että täällä saa viikonloppuisin olla molemmilla puolilla. Jos haluan vaikka kaverin toiselta puolelta tänne, ni yleensä se onnistuu ja toi väliovi on auki. Että viikonloppuisin ja lomalla saa olla molemmilla puolilla tai ainakin sillon kun on vähemmän porukkaa.”

H2: ”Tä ei oo sillee nii vilkas ympäristö, mitä aattelee nuorisokotien olevan. Ja täällä on sellanen perus arjen tasapaino hyvin kohillaa.”

Osallisuuden kehittämis ehdotukset löytyivät joko nuorilta itseltään tai tarkastelemalla heidän mainitsemiaan epäkohtia ja niihin johtaneita syitä. Kysyessäni nuorilta, mihin he haluaisivat enemmän vaikuttaa, puolet nuorista osasivat vastata. Yksi nuori mainitsi, että haluaisi vaikuttaa enemmän kotilomiin. Sama nuori mainitsi myös, että hänellä on järjettömiä ideoita, johon haluaisi vaikuttaa. Toinen nuori mainitsi, että haluaisi nuorten välisiin erimielisyyksien puututtavan.

H2: ”Kotilomat. Mut mulla on täämösi ihan järjettömiä ideoita, mihin haluaisin vaikuttaa. Siis noi meidän huoneet on ihan hirvittävät. Niis on ihan kauheet värikoodit,

niinku punasta ja oranssia seinillä. Se on ihan hirveetä kateltavaa. Ois kiva jos ois modernimpi sisustus. Ois vaikka pari väriä, eikä näin paljon eri värejä. Liikaa värejä kaikkialla, enemmän pitäis olla hillitympi.”

Yksi nuori mainitsi, että menoaikatauluihin sekä nukkumaanmenoaikoihin haluaisi enemmän vaikuttaa. Hän koki, että niissä säännöissä ei ole mitään järkeä ja ne eivät ole hänen ikäiselleen tehty.

Tieto omista oikeuksista lastensuojeluprosessin aikana oli nuorilla heikkoa. Osa nuorista toivoi, että heidän omista oikeuksistaan kerrottaisiin enemmän. Lapsella ja nuorella on oikeus saada tietoa omasta lastensuojeluasiastaan ja siitä, miten siinä edetään. Lapselle ja hänen mahdolliselle huoltajallensa on annettava tieto toimenpiteiden ja päätöksen perusteista ja sisällöstä. Heille on myös kerrottava oikeudesta hakea muutosta ja mahdollisuudesta oikeusavun saamiseen. Lapsella on myös sijoituksen aikana oikeus saada tietoa, mahdollisuus ilmaista oma mielipide, oikeus läheisiin ihmissuhteisiin ja yhteydenpitoon sekä käyttövaroihin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Päivittäisessä toiminnassa nuorilta ei tullut samoja mainintoja. Jokainen nuori toivoi eri asioita. Näitä toiveita olivat muun muassa aamupalakäytänteet, hiljaisien tuntien lopettaminen sekä jo edellä mainitut meno- ja nukkumisaikataulut. Näistä ei löytynyt samantyyppisiä. Tuloksista voidaan päätellä, että nuoret eivät näe päivittäisessä toiminnassa puutteita.

H1: ”Vaikka se, et tääl ois enemmän tekemistä. Voi toki olla, et se on kans siit kiinni, et en jaksa tehdä mitää. Mut ei tääl oikeestaa oo mitää tekemistä. Illal ei oo oikee mitää, mitä haluisin tehdä. Haluisin enemmän, et ois mahdollisuus käydä vaik Jypin peleissä viikollakin. Useemmin vois olla aktiviteetteja. Esim voisin käydä laajiksessa uimassa, ku oon harrastanu vesipalloo ja oon aina ollu hyvä uimaan. Voi olla et se johtuu siitä, että ei tehdä nii paljo sitä, et jos esim kaikki nuoret haluis käydä uimassa, ni se tulis tosi kalliiks. Mä ainaki aattelen sillee, et ei viikkokassalla pärjäis.”

Yksi nuori toivoi, että aamupalan voisi ottaa helposti mukaan, vaikka kouluun lähtiessä. Nuori ymmärsi kuitenkin, että kaikki nuoret lähtevät eri aikaan kouluun, joten aamupalatarpeet eivät voi olla joka aamu esillä. Kahvia hän toivoi olevan silti valmiina pannussa.

Suurin osa nuorista koki, että saa tehdä tarpeeksi omia päätöksiä. Kaksi nuorta haluaisi kuitenkin vaikuttaa enemmän itsenäisten päätösten tekoon. Asiat, joita nuoret mainitsivat, olivat pääasiassa menokäytänteet. Nuoret toivoivat saavansa mennä esimerkiksi

keskustaan useammin ja viettää kauemmin aikaa menoillaan. Yksi nuori mainitsi, että haluaa, että ei olisi iltapalavuoroissa aina aloittamassa ensimmäisenä. Suurin osa nuorista koki, että heidän mielipiteitään kysytään riittävästi asioihin.

H2: ”No se riippuu. Mä en esimerkiksi voi päättää, et mä haluaisin keskustamenot tai mitään sellasia. Mut haluaisin pystyy enemmän päättää minne meen. Nyt joudun olee tässä Palokan alueella.”

H6: ”No ei tuu mitää mielee, saan tarpeeks tehdä omia päätöksiä.”

Haastattelun jälkeen nuoret kertoivat, että ymmärtävät nyt enemmän, mistä osallisuus koostuu. Kaikki nuoret, lukuun ottamatta yhtä, kokivat, että ovat osallisia nuorisokodilla.

H6: ”No siis ei tullu mitää uutta oikee. Osallisuus kiteyttää tän mindmapin. Mulla on täällä osallinen olo. Toki siihen vaaditaan luottamusta. Esim ku menot lähti puolesta tunnista, ni se luottamus on hommattu. Ja sitte se varmaa on se just, et vähän menee aikaa siihen, et ohjaajat oppii tuntee sut ja sit ne tietää.”

5.3 Tulosten yhteenveto

Osallisuus tarkoittaa laajasti ymmärrettynä yhteisöön liittymistä, kuulumista sekä siihen vaikuttamista. Osallisuus sisältää oikeuden saada tietoa itseään koskevista asioista sekä mahdollisuudesta vaikuttaa niihin ilmaisemalla oma mielipiteensä ja ajatuksensa. (Oranen 2008, 9.) Toteutuakseen osallisuus vaatii vaivannäköä ja resursseja niin lapsilta ja nuorilta, kuin aikuisiltakin. Kun lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen mahdollistetaan, he voivat kokea tulleeensa kuulluksi. (Oranen 2008, 15 – 16.)

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää nuorten osallisuuden kokemuksia Palokan nuorisokodissa. Ensimmäinen Shierin (2001) osallisuuden ulottuvuus oli mahdollisuus tulla kuulluksi. Tämä ulottuvuus on toteutunut nuorten haastattelujen perusteella hyvin. Nuorilla oli monia tilanteita, joissa ovat kokeneet tulleeensa kuulluksi. Kuulluksi tuleminen on nuorten mukaan tapahtunut pääasiassa nuorisokodin arjessa sekä erilaisissa palaverissa. Nuoret kokevat, että voivat puhua kaikille ohjaajille, mutta omaohjaajille puhuminen on helpompaa.

Toinen ulottuvuuden teemani tutkimuksessani sekä ensimmäinen (Thomasin 2002) ulottuvuus oli mahdollisuus valita. Mahdollisuus valita voi olla nuoren päätös omaan lastensuojeluprosessiin osallistumisesta tai oikeus valita vapaa-ajanviettotapojaan ja

harrastuksia. Tämä ulottuvuus onnistui nuorisokodilla kohtalaisesti. Nuorten mukaan he saavat vapaasti valita osallistumisensa prosessiin, harrastuksensa sekä sen, mihin viikokorahansa käyttävät. Nuorisokodilta tuetaan myös harrastuksissa. Ristiriitaisia vastauksia sen sijaan tuotti vapaa-ajanvietto sekä kaverit. Osa nuorista koki, että ei saa nähdä ketä haluaa ja missä viettää aikaa. Osa nuorista mainitsi, että kauemmas menoille ei voi lähteä. Kolmas tutkimukseni ulottuvuus sekä Thomasin (2002) toinen ulottuvuus on mahdollisuus saada tietoa itseään koskevasta asiasta. Tämä ulottuvuus toteutui haastattelujen perusteella kohtalaisesti. Nuoret saavat tietoa omista asioistaan ja nuorisokodin tapahtumista hyvin, mutta haastattelujen perusteella nuoret eivät tienneet omia oikeuksiaan lastensuojeluprosessinsa aikana.

Neljäs ulottuvuus, eli Thomasin (2002) kolmas ulottuvuus mahdollisuus vaikuttaa prosessiin sekä Thomasin neljäs ulottuvuus mahdollisuus ilmaista mielipiteitään onnistui hyvin. Nuoret kokivat, että heidän mielipiteensä otetaan yleensä aina huomioon ja heidän mielipiteitään kysytään esimerkiksi palaverissa tai kaupassa. Yksi nuori koki, että mikäli asia on isompi, asian käsittelyssä kestää kauemmin ja se on vaikeampaa. Nuorten oli selvästi hankalempi keksiä asioita, joissa heidän mielipidettään ei olisi otettu huomioon.

Vaikuttamismahdollisuuksia nuoret kokivat arjessaan seuraavissa asioissa: ruoka, tekeminen nuorisokodilla, televisio-ohjelman valitseminen ja iltapala. Nuorten vaikuttamista palaverissa tarkasteltiin ulottuvuuksilla osallistujat, käsiteltävät asiat ja päätöksenteko. Kaikki nuoret eivät osanneet vastata jokaiseen ulottuvuuteen, mutta haastatteluista on huomattavissa, että suurimman osan mielipide huomioidaan päätöksiä tehdessä. Osa nuorista pääsee myös vaikuttamaan käsiteltäviin asioihin, mahdollisesti jo ennen palaveria. Nuoret kertoivat päässeensä vaikuttamaan yhteiseen tekemiseen nuorisokodilla. Kaikki nuorista kertoi esimerkkejä, mitä toiveita on toteutettu nuorten halusta. Mikäli nuoret haluavat vaikuttaa omiin asioihinsa, paras väylä siinä on omaohjaaja.

Thomasin (2002) seuraava ulottuvuus on mahdollisuus päästä mukaan päätöksentekoon. Päätöksenteossa nuoret kokivat olleensa mukana muun muassa kotilomien suunnittelussa, ruokalistossa, ostoksien teoissa, omissa asioissa ja nuorten palaverissa. Asiat, joissa nuoret eivät saa olla mukana tekemässä päätöksiä olivat pääasiassa säännöt sekä toisten nuorten asiat.

Mahdollisuus saada vastuuta on Shierin (2001) mallin korkein ja viimeinen ulottuvuus. Kun taas Thomas (2002) on määritellyt korkeimmaksi ulottuvuudeksi mahdollisuuden tehdä itsenäisiä päätöksiä. Mahdollisuus saada vastuuta on toteutunut haastattelujen

perusteella hyvin. Nuoret kokevat saavansa riittävästi vastuuta muun muassa arkiaskarissa. Mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä on toteutunut kohtalaisesti. Itsenäisiä päätöksiä osa nuorista koki saavansa tehdä viikkorahojen käytöstä, harrastuksista, vapaa-ajanvietosta, suihkussa käymisestä, puhelimen käytöstä, menoista ja heräämisestä, kun taas osa koki, että ei saa päättää itse menoistaan, heräämisestään eikä vapaa-ajanvietosta.

Kehittämisideat, jotka haastattelujen perusteella nousivat esille, liittyivät pääasiassa sääntöihin, kotilomien suunnitteluun, menoihin sekä tietoon omista oikeuksistaan. Nuorten oli selkeästi vaikeampi keksiä kehittämisideoita, kuin kokemuksia osallisuudesta nuorisokodilla. Teemahaastattelun osallisuuden ulottuvuuksia verraten eniten kehitettävää nuorisokodilla on nuorten mahdollisuudessa saada tietoa, mahdollisuudessa valita ja mahdollisuudessa saada tehdä itsenäisiä päätöksiä. Nuorten tieto omista oikeuksistaan oli todella heikkoa. Nuorten mahdollisuus valita kaverit sekä vapaa-ajanvietto oli kohtalaista. Osa nuorista myös koki, että haluaisi tehdä enemmän itsenäisiä päätöksiä muun muassa menokäytänteissä.

Tuloksista voisi päätellä, että kokonaisuutta ajatellessa lastensuojeluyksikön asiat ovat melko hyvin. Kaikki nuoret mainitsivat, lukuun ottamatta yhtä nuorta, että heillä on osallinen olo nuorisokodilla. Nuorten kokemus osallisuudesta muodostui monesti yllättävän pienistä ja arkipäiväisistä asioista. Ne olivat kuitenkin hyvin tärkeitä nuorille ja niiden kautta he kokivat tulleen kuulluksi ja huomioiduksi. Suuria epäkohtia ei tutkimuksessa noussut esiin. Nuorten itse esiin tuomat kehittämiskohteet olivat pääosin pieniä asioita.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimustulosten hyödyntäminen

Koen, että tutkimustulokset ovat erittäin hyödynnettäviä. Tutkimustulokset antavat nuorisokodille mahdollisuuden kehittää toimintaansa nuorilta saatujen ideoiden pohjalta. Esittelin tutkimustulokset nuorille teemoittain kokoustilassa, jossa oli varajohtaja ja ohjaaja paikalla. Nuorilla oli mahdollisuus kommentoida kuulemiaan tuloksia sekä kertoa konkreettisia kehittämis ehdotuksia varajohtajan ja ohjaajan läsnä ollessa.

Esittelen tulokset teemoittain myös nuorisokodin työntekijöille. Näin nuorisokodin työntekijät saavat tietoa, mikä nuorisokodilla toimii hyvin ja tunteeko nuoret olevansa osallisia. Tuloksista on tarkoitus keskustella yhdessä sekä toimintaa ja käytänteitä arvioida tulosten pohjalta. Työntekijät voivat lähteä kehittämään nuorilta saatuja ideoita halutesaan. Koen itse, että nuorisokodin ohjaajien ja nuorten olisi hyvä käydä tuloksia läpi yhdessä ja keskustella mahdollisista kehittämis ehdotuksista. Näin osallisuus saadaan toteutumaan sekä nuorisokodin osallisuutta kehitettyä yhdessä. Nuorisokodin työntekijät voivat myös keskenään käydä tutkimustuloksia läpi ja keskustella, mitä he haluavat lähteä kehittämään, jotta nuorten osallisuus toteutuisi.

Suoranaisia kehittämistarpeita tutkimus ei tarjonnut, sillä nuorten osallisuuden toteutuminen nuorisokodilla oli hyvää. Toki nuorten haastatteluista tuli ilmi, että nuorten tietoutta omista oikeuksistaan pitäisi kehittää. Oikeuksia pohdittaessa mietin, pitäisikö lasten tietoutta omista oikeuksistaan edistää jotenkuten. Voihan olla, että lapset eivät osaa vaatia jotain, koska eivät ole tietoisia omista oikeuksistaan. Kaikkia nuoria ei myöskään miellyttänyt menoaikataulut sekä nukkumaanmenoajat, joten näitä asioita voisi pohtia vielä nuorten kanssa yhdessä.

Kehittämisideoita osallisuuden lisäämiseksi voisi olla esimerkiksi laatikko, johon nuoret voivat kirjoittaa ideoitaan, ajatuksiaan ja palautetta. Nuoret voivat kirjoittaa laatikkoon viestejä ohjaajille, toiveita ja ajatuksia siitä sekä kommentteja millä tavoin voi vaikuttaa Palokan nuorisokodissa. Näitä ajatuksia ja ideoita voisi lukea yhdessä nuorten palaverissa ja käsitellä niitä yhdessä, jolloin osallisuus toteutuu.

Tutkimus tarjoaa myös mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Jatkotutkimuksena olisi tärkeä selvittää, miten nuorisokodissa on otettu kehittämis ehdotukset huomioon ja tehdä

toinen tutkimus hetken kuluttua. Tämä olisi hyvä asia myös ajatellen sitä, että nuorisokodissa nuoret vaihtuvat usein. Olisi hyvä myös tutkia Palokan nuorisokotia osallisuuden mahdollistajana. Kiinnostavaa olisi myös lähteä tutkimaan eri osallisuuden menetelmiä eri nuorisokodeissa ja vertailla tuloksia.

Toinen jatkotutkimusehdotus on tutkia nuorten vanhempien osallisuutta prosessiin. Nuorisokodin olisi tärkeä selvittää, miten vanhemmat kokevat heidän osallistumisen lapsensa lastensuojeluprosessiin ja saavatko he tarpeeksi tietoa ja tukea sijoitusprosessin aikana. Toivon myös, että tutkimus innoittaa myös muut lastensuojelulaitokset tutkimaan osallisuuden toteutumista.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Olen tutkimuksen aikana noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) määrittelemää hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK). Ilman hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden noudattamista tutkimus ei voi olla luotettava tai eettisesti hyväksyttävä. Näitä hyvän tieteellisen käytännön ohjeita ja lähtökohtia on muun muassa tutkimusluvan hankkiminen, tutkijan rehellisyys, huolellisuus tutkimusta tehdessä, tietosuojakäytäntöjen huomioiminen ja kriittinen tiedonhankinta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.)

Ihmistieteiden eettisten periaatteiden mukaan alaikäisen tutkimukseen osallistumisessa periaatteena on, että hänelle tulee antaa tietoa tutkimuksesta ymmärrettävästi. Lapsen oma suostumus osallistumiseen riittää, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Huoltajaa tulee kuitenkin informoida tutkimuksesta, mikäli tutkimuskysymykset sen sallivat. Alle 15-vuotiaan tutkimukseen osallistumisesta päättää ensisijaisesti huoltaja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 9-10.)

Pyrin huomioimaan eettisyyden toteutumisen koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimusluvan hain ennen tutkimuksen aloittamista Jyväskylän kaupungilta. Tutkimukseen osallistuminen oli nuorille vapaaehtoista. Nuorisokodin työntekijät informoivat nuoria tutkimuksesta. Nuorille kerrottiin, miksi tutkimus tehdään ja mihin tutkimustuloksia hyödynnetään sekä miten kerättyä tietoa säilytetään. Tein nuorille sekä vanhemmille lupalomakkeet haastatteluja varten, jotka he allekirjoittivat. Lupalomakkeissa oli myös mainittu tutkimuksen tarkoituksesta, tiedonkeruusta, aineiston säilytyksestä ja siitä, että tutkittavan henkilöllisyys ei paljastu.

Haastattelujen alkaessa varmistin vielä nuoren halun osallistua haastatteluun sekä kerroin vielä tutkimuksen äänittämisestä ja sen säilyttämisestä. Eettisiin periaatteisiin kuuluvat muun muassa ihmisoikeuksien kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus ja oikeus ilmaista tunteita ja kokemuksia (Talentia 2017,7). Haastatteluja tehdessäni kerroin nuorille, että kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata ja he voivat kertoa vaan ne asiat mitä haluavat. Pyrin kuitenkin siihen, että jokainen nuori saisi äänensä kuuluviin.

Tutkimusta tehdessäni kiinnitin tarkkaa huomiota tietosuojaan ja salassapitovelvollisuu-teen. Nuorten henkilötiedot eivät paljastu missään tutkimuksen vaiheessa ja niitä ei ole mahdollista selvittää. Aineistoa raportoidessani kiinnitin erityistä huomiota siihen, että mitkään haastattelijoiden antamat tiedot, jotka saattaisivat olla tunnistettavissa, eivät paljastu. Nuorilta ei kerätty muita henkilötietoja kuin ikä. Sukupuoli, nimet ja muut henkilö- tiedot jätettiin pois tutkimuksesta. Tutkimustulokset toin ilmi niin, että haastateltavia ei pystytä tunnistamaan. Haastattelut suoritin anonyyminä, mutta nuorisokodin nimi tulee ilmi tutkimuksessani. Tutkimusympäristönä toimiva Palokan nuorisokoti on julkinen kriisi- ja arviointiyksikkö Jyväskylässä. Eettisyyden kannalta tärkeää oli se, että Palokan nuorisokodista ei raportoida muuta, kuin tutkimukseen liittyviä asioita.

Tutkimusten ja opinnäytetöiden tarkoituksena on tuottaa luotettavia tuloksia tutkittavasta ilmiöstä. Tämä edellyttää suunnitelmallista työskentelyä koko tutkimusprosessin ajan. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on haastavaa tarkastella erilaisten luotettavuus- mittareiden kautta, sillä siinä tutkimustulosten luotettavuus on aina tutkijan arvioinnista ja näytöstä riippuvaa. (Kananen 2014, 145–147.)

Tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että tutkija on kertonut tutkimuksen kohteen ja sen tarkoituksen. Tutkijan pitää ilmaista selkeästi, mitä hän on tutkimassa ja miksi hän tutkii kyseistä aihetta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 163.) Toin tutkimuksessani esille, mistä toimeksianto on saanut alkunsa, miksi tutkin aihetta ja miten tutkimusprosessissa etenen. Jo opinnäytetyön aloitusvaiheessa suunnittelin aikataulutetun rungon, jonka mukaan etenin. Tämä varmisti sen, että tutkimusprosessi etenee tarkasti ja huolellisesti. Pyrin raportoimaan tuloksista rehellisesti ilman, että toisin omia mielipiteitä esille. Olin suunnitellut teemahaastattelurungon niin, että ne vastaavat kaikkiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuksen validiteettia tukee se, että keräämääni aineistoa oli riittävästi ja olen perustellut tekemäni valinnat jokaisessa tutkimusprosessin eri vaiheissa.

Olen käyttänyt tutkimuksessani runsaasti luotettavia lähteitä, joka taas parantaa tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavat lähteet ovat pääasiassa eri lait, oppikirjat, tuoreet

tutkimukset ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen materiaalit. Olen myös perehtynyt aikaisempiin tutkimuksiin osallisuudesta sekä olen käyttänyt raportoinnissa haastateltavien vastauksista suoria sitaatteja, jotka näyttävät myös tutkimustulosten luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tutkia myös saturaation pohjalta. Saturaatiomenetelmässä uusia haastateltavia otetaan tutkittavaksi niin kauan, kunnes aineisto alkaa toistamaan itseään. (Kananen 2017, 179.) Huomasin itse jo neljännen haastateltavan kohdalla, että vastaukset eri ulottuvuuksissa on melko samanlaisia. Halusin kuitenkin varmistua tuloksista ja haastattelin vielä kahta nuorta.

Saamani tutkimustulokset ovat tutkimukseen osallistuneiden lasten omia kokemuksia osallisuuden toteutumisesta Palokan nuorisokodilla, ja tästä syystä niitä ei voi tuloksina yleistää muiden lasten henkilökohtaisiin kokemuksiin. Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut yleistää kaikkien nuorisokotien nuorten kokemusta osallisuudesta, vaan tuoda esille nuorten kokemuksia osallisuudesta Palokan nuorisokodissa. Kaikki nuorisokodin nuoret eivät osallistuneet tutkimukseen, joten tutkimustulokset eivät kuvasta kaikkien nuorisokodissa asuvien nuorten kokemuksia.

6.3 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöni tavoite oli saada tietoa, miten nuoret kokevat heidän osallisuutensa toteutuneen Palokan nuorisokodissa sekä mahdollisia kehittämissuhteita. Mielestäni tutkimus onnistui hyvin. Sain haastatteluiden avulla selvitettyä nuorten kokemuksia osallisuudesta nuorisokodilla sekä kokemuksia, jolloin osallisuus ei ole toteutunut. Näin voin todeta, että yksilöhaastattelu toimi ainakin näiden nuorten kohdalla ja tässä tutkimuksessa.

Opinnäytetyöprosessini alkoi kesällä 2019. Opinnäytetyön aihe valikoitu oman kiinnostukseni sekä toimeksiantajan tarpeiden mukaisesti. Osallisuusnäkökulmaan vaikutti oma kiinnostukseni sekä aiheen ajankohtaisuus. Suoritin harjoitteluni Palokan nuorisokodissa kesällä 2019, jolloin aloitin myös opinnäytetyön suunnittelemisen ja teoriaperustan kirjoittamisen. Tätä tehdessäni, huomasin, että osallisuus on käsitteenä hyvin laaja ja monitahoinen. Osallisuus herättää jo sanana erilaisia ajatuksia, varsinkin kun kyseessä on lapsi tai nuori. Ei ole päivänselvää, että lapset ja nuoret huomioidaan niin kuin aikuiset huomioidaan. Niin kuin tekemäni tutkimuskin osoitti, kaikki lapset ja nuoret eivät välttämättä tiedä omia oikeuksiaan, joten silloin vaikuttaminen on haasteellista. Lapsen ja nuoren osallisuuden toteutuminen vaatii aikuisilta tukea ja kannustusta.

Alun perin minun piti tutkia nuorten osallisuuden toteutumista nuorisokodilla, ohjaajien kokemuksia nuorten osallisuuden toteutumisesta nuorisokodilla sekä vanhempien osallistamista ja osallisuutta työskentelyyn nuorisokodilla. Teoriaperustaa kirjoittaessani aihe alkoi rajautumaan nuorten osallisuuden toteutumiseen. Aihe olisi ollut liian laaja, mikäli olisin pitänyt alkuperäisen suunnitelmani. Pystyin näin panostamaan vain nuorten osallisuuden tutkimiseen ja siihen, että saan laajan aineiston.

Opinnäytetyöprosessini eteni hyvin aikataulussa ja missään opinnäytetyöprosessin vaiheessa ei ilmennyt mitään ylitsepääsemätöntä. Haastavinta tutkimusta tehdessäni oli tutkimusmenetelmän valitseminen, teemahaastattelurungon suunnitteleminen ja aineiston analysointi. Menetelmän valitsemisessa oli vaikeaa se, että etukäteen en voinut tietää toimiiko yksilöhaastattelu. Toimeksiantajan kanssa puhuessani, tulin lopputulemaan, että se on paras vaihtoehto. Suunnittelin haastattelut niin, että nuorella olisi mahdollisimman rento olla. Oli haastavaa pohtia kysymyksiä, joilla saan riittävästi aineistoa, jotka vastaavat tutkimusongelmaani. Lopulta teemahaastattelurunkoa tehdessä sain selkeitä ideoita, miten haluan tämän tehdä. Litteroitua aineistoa oli noin 27 sivua. Aineistosta täytyi löytää jokaisen tutkittavan kohdalta tarvittavat tiedot sekä osata pelkistää ne käytettävään muotoon. Tämän jälkeen piti vielä tiivistää raporttiin tärkeimmät tutkimuksesta selvinneet asiat, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini. Opin myös paljon uutta tutkimuksen tekemisestä, teoriapohjastani, tutkimusmenetelmistä sekä analysoinnista.

Opinnäytetyön tekemisen koin itse todella mielenkiintoisena ja opettavaisena. Suurempia haasteita tai motivaation puutetta ei ilmennyt missään vaiheessa. Tähän saattoi vaikuttaa mielenkiintoinen aihe sekä se, että tein opinnäytetyöni yksin. Opinnäytetyötä tehdessäni sain itse paljon arvokasta tietoa lasten ja nuorten osallisuudesta omaa ammatillista kehittymistäni varten. Nuorten haastattelut olivat myös antoisia ja tukivat vuorovaikutuksen kehittymistä. Koin itse opinnäytetyötä ja tutkimusta tehdessäni, että pystyin edistämään nuorten osallisuuden tunnetta, sillä nuoret saivat avoimesti kertoa tai olla kertomattaan omista kokemuksistaan. Tutkimusta tehdessäni huomasin, että huomioin osallisuuden vahvemmin omassa työssäni sekä pohdin samalla, miten itse voisin osallisuutta kehittää. Toivon todellakin, että osallisuus ei ole vain sana ja kaikki työntekijät alkaisivat kiinnittämään osallisuuteen ja sen toteutumiseen enemmän huomiota.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sekä ohjaavan opettajan kanssa sujui koko opinnäytetyöprosessin ajan kiitettävästi. Tämän koin yhdeksi isoksi tekijäksi opinnäytetyön onnistumisen kannalta.

Innokylän (2016) Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin peilaten, koin opinnäytetyöprosessin tukevan erityisesti tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamista sekä sosiaalialan eettistä osaamista. Koko prosessina ajan olen toiminut tutkimustyön eettisiä periaatteita noudattaen sekä tuottanut tietoa, joka mahdollistaa nuorten hyvinvoinnin edistämisen. Olen myös huomionnut nuoret yhdenvertaisesti ja tasa-arvoa kunnioittaen.

Toivottavasti tämä opinnäytetyö tutkimuksineen kannustaa myös muita, varsinkin lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä huomioimaan osallisuuden entistä paremmin.

LÄHTEET

- Aaltonen, S & Heikkinen, A. 2013. Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Marjatta Bardy, Marjatta (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Neljäs uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print
- Anttila, R., Eronen, S., Kallio, M., Kanninen, K., Kauppinen, L., Paavilainen, P. & Salo, S. 2005. Persoona 2. Kehityopsykologia. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Araneva, M. 2016. Lapsen suojele. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Helsinki: Talentum Pro.
- Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Clark, A. 2005. Listening to and involving young children: A review of research and practice. Early child development and care. 175, 6, 489–505.
- Erkko, A. & Hannukkala, M. 2013. Mielenterveys voimaksi. Käsikirja nuorisotyön ammattilaisille. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.
- Francis, M. & Lorenzo, R. 2002. Seven realms of children's participation. Journal environmental psychology 22, 157-169. Viitattu 20.11.2019 <https://humanecology.ucdavis.edu/sites/g/files/dgvnsk161/files/inline-files/sevenrealms.pdf>
- Hallintolaki 434/2003. Annettu 1.1.2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434>
- Halonen, K. 2019. Nuorten osallistaminen on tunnetta ja toimintaa. Osuma. Blogikirjoitus. Viitattu 18.11.2019 <http://osuma.metropolia.fi/2019/01/09/nuorten-osallistaminen-on-tunnetta-ja-toimintaa/>
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30/2007 Viitattu 19.11.2019 <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hipp, T., Pollari, K. & Luoma, S. 2018. Nuorten äänen pitää kuulua. Nuorten osallisuus päätöksenteossa. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 18.11.2019 <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Nuorten-aaenen-pitaa-kuulua-final.pdf>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2017. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Oy
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Horelli, L & Koskinen, S. 2006. Ympäristövastuullinen kansalaisuus kouluopetuksessa. Nuorisotutkimus: Kunta ja osallisuus 3/2006. Nuorisotutkimuslehti. Nuorisotutkimusseura ry. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy
- Hyvärinen, S & Pösö, T. 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus
- Härkönen, M. 2009. Tuen monet kasvot nuorisokodissa asuvien nuorten kertomuksissa. Helsingin yliopisto: Yliopistopaino.
- Innokylä. 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 21.2.2020 <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>

Jelli. 2019. Osallisuus -sanastoa. Viitattu 18.11.2019 https://www.jelli.fi/yhdistykset_yhteisty-ossa/osallisuus/osallisuus-aineistoa/osallisuus-sanastoa/

Jokela, R. 2013. Kuullaan, mutta kuunnellaanko? Huostaan otetun ja sijoitetun lapsen kokemuksia osallisuudesta lastensuojelun asiakkuudessaan. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola. Viitattu 2.12.2019 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/42172/URN%3aNB%3afi%3ajyu-201309172309.pdf?sequence=1&isAllowed=ywed=y>

Jones, A. 2004. Involving children and young people as researchers. Teoksessa S. Fraser, V. Lewis, S. Ding, M. Kellet & C. Robinson. (toim.) Doing research with children and young people. Lontoo: SAGE, 113–130.

Jyväskylän yliopisto. 2016. Tyypittely. Viitattu 5.3.2020 <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/tyypittely>

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. Sosiaalityön käsikirja. 2017. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Kiilakoski, T. 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 8-23.

Kuntalaki 410/2015. Annettu 10.4.2015 Helsingissä. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>

Kylmä, J & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo

Laiho, J. 2013. Nuorten kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta kiireellisen sijoituksen aikana. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 2.12.2019 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/84576/gradu06721.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lansdown, G. 2010. The realisation of children's participation rights. Critical reflections. Teoksessa B. Percy-Smith & N. Thomas. A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice. New York: Routledge, 11–23.

Lastensuojelu 2018. Tilastoraportti 23/2019. THL. Viitattu 5.9.2019 <https://www.sli-deshare.net/THLfi/lastensuojelu-2018-tilasto>

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>

Lastensuojelulaki 542/2019. Annettu Helsingissä 12.04.2019. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190542>

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke Sokra. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra

Lesojeff, Heini, Tervahauta, Maria & Videnoja Kalle 2013. NFG:n elämäntaidolliseettinen nuorisokasvatus. Teoksessa Lesojeff, Heini, Purjo, Timo, Tervahauta, Maria & Videnoja, Kalle (toim.) Kasvatus arvoihin – arvoa kasvatukseen. Tampere: Juvenes Print. 49-135.

Lettenmeier, L., Palamaa, S., Teerijoki, J. & Vuojakoski, H. 2019. Nuorten osallisuudesta elinvoimaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Myrskylä, P. 2012. Hukassa-Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA:n analyysi. Viitattu 18.11.2019 <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Nuorisolaki 1285/2016. Annettu 21.12.2016 Helsingissä. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Nurmi, K. 2015. Lasten osallisuus lastensuojelussa työntekijöiden jäsentämänä. Pro gradu. Tampereen yliopisto. Viitattu 2.12.2019 <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/97294/GRADU-1433742740.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nurmi, S & Rantala, K. 2011. Näyn ja kuulun, Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Oranen, M. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. 2008. Helsinki: Multiprint.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Peltonen, K., Elomaa-Krapu, M., Määttä, A., Kahala, M. & Kananen, M. 2017. Nuorten hyvinvoinnin ja sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen. Amk-lehti/Uasjournal Viitattu 19.11.2019 <https://uasjournal.fi/2-2017/ammattikorkeakoulut-nuorten/>

Perhehoitolaki 20.3.2015/263. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263>

Perusopetuslaki 21.8 1998/628. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L8P47>

Perustuslaki 11.6 1999/713. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6>

Pohjola, A. 2009. Nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoilla. Teoksessa Raitakari, Suvi & Vironkangas, Elina (toim.). Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Jyväskylä: Gummerus

Puonti, A., Saarnio T & Hujala A. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.

Puusa, A. & Juuti, P. 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, A. & Juuti P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 47–48.

Räty, T. 2012. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy

Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Publishing Oy

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toiminnasta. Helsinki: Edita Publishing Oy

Shier, H. 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. Children & Society

Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 11.3.2020. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 11.3.2020 <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

Sotkanet. 2020. Tulostaulukko. Viitattu 3.3.2020 <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s04PttZNzLJODgcA®ion=szbMsTbxtTZJQA=&year=sy6rBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201911131146>

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu 16.2.2020 https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikka-opas_2017.pdf

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL 2019a. Lastenkoti, nuorisokoti. Viitattu 20.8.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL 2019c. Lapsen osallisuus. Viitattu 19.11.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2019b. Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen tueksi/lasten_ja_nuorten_vaihtamismahdollisuudet

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL 2019h. Edunvalvonta. Viitattu 3.12.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-edunvalvonta>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2019d. Lastensuojelun tilastoa. Viitattu 7.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoa>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2019e. Tilastoraportti 23/2019. Lastensuojelu 2018. Viitattu 7.10.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2019f. Tilastoraportti 23/2019. Lastensuojelu 2018. Viitattu 8.10.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2020a. Puhevalta. Viitattu 2.3.2020 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/puhevalta>

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press.

Toivonen, V-M. 2017. Lapsen oikeudet ja oikeusturva. Lastensuojeluasiat hallintoistuimissa. Helsinki: Alma Talent.

Tuomi, J & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7., Uudistettu painos. Vantaa: Hansaprint Oy

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 16.2.2020 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Viitattu 16.2.2020 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Unisef. N.d. Lapsen oikeuden sopimus. Sopimus lyhennettynä. Viitattu 10.9.2019 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/>

Yhdistyneet kansakunnat, 1989. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 30.7.2019
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Asiantuntijahaastattelut:

Janhonen, H & Kärkkäinen, H. 2019. Jyväskylän nuorisokodin johtaja ja Jyväskylän nuorisokodin ohjaaja. Haastattelu. 24.9.2019.

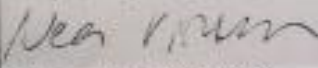
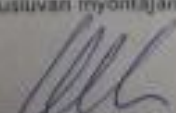
Janhonen, H. 2020. Jyväskylän nuorisokodin johtaja. Haastattelu 28.2.2020

Vallipuro, O. 2019. Palokan nuorisokodin toiminta. Haastattelu 26.6.2019.

Tutkimuslupahakemus

JYVÄSKYLÄN KAUPUNKI		Hakemus		
Perusturvapalvelut				
TUTKIMUSLUPAHAKEMUS (Tutkimukset ja opinnäytetyöt)				
1 Hakijan tiedot	Suku- ja etunimi			Virtanen Nea
	Nykyinen työnantaja/opiskelupaikka			Palokan nuorisokoti kaikkalainen/Turun ammattikorkeakoulu
	Jyväskylän kaupungin palveluksessa			☐ Ei ☒ Kyllä
	Kotiosoite		Postinro ja - paikka	
	Sirkkalankatu 36 C 71		20700 Turku	
	Puhelin toimeen	Puhelin kotiin	Sähköpostiosoite	
		+358405308486	nea.virtanen@edu.turkuamk.fi	
Yliopisto ja laitos/Ammattikorkeakoulu/oppilaitos, jossa opiskelee				
Turun ammattikorkeakoulu				
Yliopiston/laitoksen/Ammattikorkeakoulun/oppilaitoksen osoite/yhteystiedot				
Joukahaisenkatu 3 20520 Turku kirjaamo@turkuamk.fi puh. (02) 263 350				
2 Muut hakijat	Nimi, osoite, puhelin ja sähköposti			
3 Tutkimuksen ohjaaja	Tutkimuksen ohjaaja ja yhteystiedot (sähköposti/puhelin)			
	Anssi Lähde			
	Lehtori, VTL			
	TERHYY / Master School			
	anssi.lahde@turkuamk.fi puh.044 9072075			

4 Tutkimusta koskevat tiedot	Tutkimuksen nimi Nuorten osallisuus Palokan nuorisokodissa
	Tiivistetty kuvaus tutkimuksen suorittamisesta Tämän opinnäytetyötä liittyen nuorten osallisuuteen Palokan nuorisokodissa. Keskustelin mahdollisesta opinnäytetyön aiheesta johtajan Hannu Janhosen sekä varajohtajan Aino Kinnusen kanssa. Molempien mielestä osallisuus knisi- ja arviointiyksikössä kiinnostaa. Tarkoituksena on haastatella nuoria, miten he kokevat osallisuuden nuorisokodilla ja nuorisokodin arjessa. Tarkoituksena on selvittää, tietävätkö nuoret mitä osallisuus tarkoittaa ja mihin heillä on oikeus vaikuttaa. Toimeksiantajaa kiinnostaa, miten juuri Palokan nuorisokodin lyhytaikaisessa sijoituksessa nuorten osallisuus huomioidaan, miten se ilmenee ja mitä kehittämisehdotuksia nuorten osallisuuteen mahdollisesti tarvitaan. Tarkoituksena on haastatella myös nuorten vanhempia liittyen heidän osallisuuteen ja osallistamiseen nuorisokodilla. Suoritan nuorten ja vanhempien haastattelut yksilöhaastatteluina. Työntekijöiden näkökulmaa nuorten osallisuuteen aion selvittää dialogisella kehittämis keskustelulla. Ennen nuorten haastatteluita teen lupalomakkeen nuorten vanhemmille ja kerron tutkimuksestani. Haastattelut olisi tarkoitus suorittaa joulukuun-helmikuun välisenä aikana.
	Asiasanat (max 5 kpl) lastensuojelu, nuorisokoti, osallisuus, lapsen ja nuoren oikeudet
	Tutkimusaineiston suojaus, säilyttäminen ja hävittäminen Aänitän haastattelut puhelimella, josta siirrän ne heti haastattelun jälkeen tietokoneelleni. Tietokoneella säilytän äänitteitä ja muita haastatteluun liittyviä materiaaleja salasanan takana kansiossa. Myös tietokoneeni on suojattu. Siirrän myös kopion onedriveen, joka on myös salasanan takana. Mikäli minulla on haastatteluihin liittyviä lomakkeita, säilytän ne kansiossa lukitussa kaapissa. Suoritan haastattelut nimettöminä. Heti tutkimustulosten raportoinnin jälkeen hävitän kaikki haastatteluihin liittyvät tiedostot ja siippuroin lomakkeet.
	Tutkimuksen taso ☐ Tohtorin tutkinto ☐ Kandidaattitutkinto ☐ Usenslaattitutkinto ☐ Maisteritutkinto ☐ Ylempi AMK – tutkinto ☒ AMK – tutkinto ☐ Muu, mikä?
	Tutkimus kuuluu muuhun laajempaan tutkimusprojektiin ☒ Ei ☐ Kyllä, mihin?

Perusturveyspalvelut		Hakemus	
		Kohderyhmä ☒ Asiakkaat/ Potilaat ☒ Omaiset ☒ Henkilökunta ☐ Asiakirjat ☐ Muu, mikä?	Aineiston keruumenetelmä ☐ Kysely ☒ Haastattelu ☐ Havainnointi ☐ Asiakirja-analyysi ☐ Mittaukset, mitkä? ☐ Muu, mikä?
		Tutkimuksen hyödyt/vaikutukset Jyväskylän kaupungin toimintaan ☒ Ei välitöntä sovellettavuutta ☐ Välitön sovellusarvo toimintaan, millainen?	
5. Allekirjoitukset	Käsitellessäni työntekijöiden tai asiakkaiden/potilaiden tietoja sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja muuhun kuin tutkimustarkoitukseen. En myöskään käytä saami- ni tietoja em. henkilöiden tai heidän läheistensä vahingoksi tai halventamiseksi. En luovuta henkilöitä sivuillille. Sitoudun raportoimaan tutkimuksesta tutkimusluvan myöntäjälle.		
	Päiväys 12.9.2019	Hakijan/hakijoiden allekirjoitus ja nimen selvennys Nea Virtanen	
PÄÄTÖS	☒ Myönnetään hakemuksen mukaisena ☐ Myönnetään edellyttäen, että ☐ Hakemus hylätään seuraavin perustein		
	Päiväys Jyväskylässä 16.10.2019	Tutkimusluvan myöntäjän nimi ja nimen selvennys Palvelujohtaja Marika	

Lupalomake vanhemmille

Hei!

Olen sosionomiopiskelija Turun Ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä aiheesta ”Nuorten osallisuus Palokan nuorisokodissa”. Opinnäytetyössäni on tarkoitus selvittää, miten nuorten osallisuus toteutuu nuorisokodissa, miten nuoret ovat saaneet osallistua sijoituksen aikana omien asioidensa hoitamiseen ja miten heidän mielipiteitään on kuultu. Lisäksi tarkoitus on myös selvittää, miten nuoret kehittäisivät osallisuuden toteutumista, jotta päätöksenteko omiin asioihin toteutuisi entistä paremmin.

Toteutan tutkimuksen haastattelemalla nuoria. Nauhoitan haastattelut, jotta tulosten analysointi on helpompaa. Nauhoitus ja kaikki muu materiaali on vain minulle itselleni muistin tueksi, jotka poistan heti tulosten analysoinnin jälkeen. Tutkijana minua sitoo salassapitovelvollisuus eli haastateltavien nimet ja henkilötiedot eivät paljastu missään tutkimuksen vaiheessa. Haastattelu toteutetaan rauhallisessa paikassa, joka sovitaan haastateltavien kanssa myöhemmin.

Nuorten vastaukset ovat todella tärkeitä ja niiden avulla pyritään toteuttamaan paremmin sosiaalityötä sekä pyritään huomioimaan nuorten osallistuminen omien asioidensa hoitamiseen ja päätöksentekoon. Nuorilta kysytään myös halukkuus osallistua haastatteluun.

Tätä varten tarvitsen huoltajan suostumuksen nuoren osallistumisesta haastatteluun.

Lisätietoja opinnäytetyöstä voitte kysellä sähköpostitse!

Yhteystyöterveisin,

Nea Virtanen, sosionomiopiskelija

nea.virtanen@edu.turkuamk.fi

Suostun siihen, että lastani haastatellaan

Allekirjoitus _____

Lapsen nimi _____

Aika ja paikka _____

Lupalomake nuorille

Hei!

Olen sosionomiopiskelija Turun Ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä aiheesta ”Nuorten osallisuus Palokan nuorisokodissa”. Opinnäytetyössäni on tarkoitus selvittää, miten nuorten osallisuus toteutuu nuorisokodissa, miten nuoret ovat saaneet osallistua sijoituksen aikana omien asioidensa hoitamiseen ja miten heidän mielipiteitään on kuultu. Lisäksi tarkoitus on myös selvittää, miten nuoret kehittäisivät osallisuuden toteutumista, jotta päätöksenteko omiin asioihin toteutuisi entistä paremmin.

Toteutan tutkimuksen haastattelemalla nuoria. Nauhoitan haastattelut, jotta tulosten analysointi on helpompaa. Nauhoitus ja kaikki muu materiaali on vain minulle itselleni muistin tueksi, jotka poistan heti tulosten analysoinnin jälkeen. Tutkijana minua sitoo salassapitovelvollisuus eli haastateltavien nimet ja henkilötiedot eivät paljastu missään tutkimuksen vaiheessa. Haastattelu toteutetaan rauhallisessa paikassa, joka sovitaan haastateltavien kanssa myöhemmin.

Vastauksesi ovat todella tärkeitä ja niiden avulla pyritään toteuttamaan paremmin sosiaalityötä sekä pyritään huomioimaan nuorten osallistuminen omien asioidensa hoitamiseen ja päätöksentekoon.

Yhteystyöterveisin,

Nea Virtanen, sosionomiopiskelija

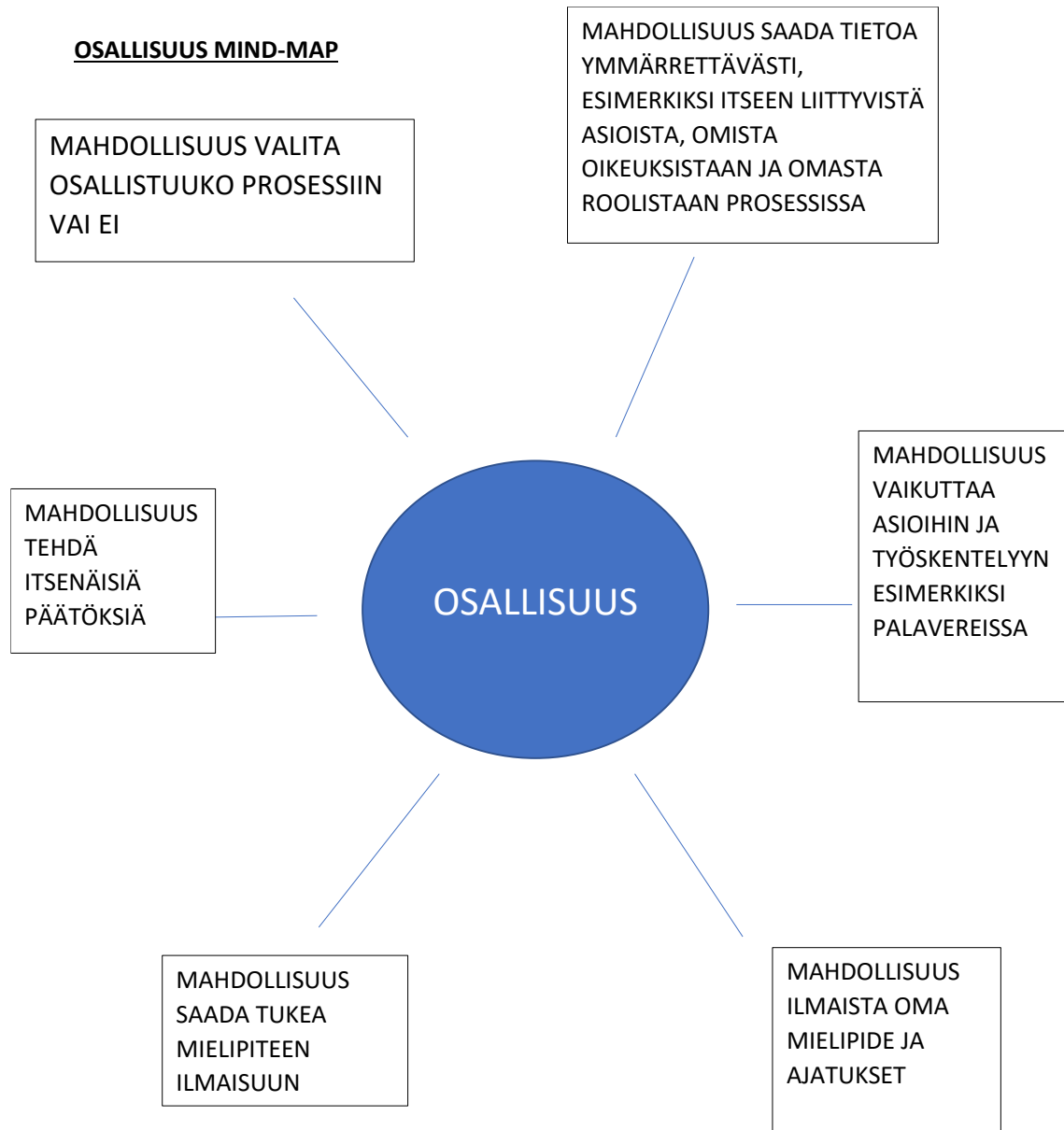
Suostun haastateltavaksi

Allekirjoitus _____

Aika ja paikka _____

Osallisuus mind map

Lähde: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL 2019. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. Viitattu 24.1.2020

Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. PERUSTIEDOT

- ❖ Kuinka kauan olet ollut täällä?
- ❖ Minkä ikäinen olet?

2. MAHDOLLISUUS TULLA KUULLUKSI, VALITA JA SAADA TIETOA

- ❖ Millaisissa tilanteissa olet tullut kuulluksi?
 - Esimerkki tilanteesta, jossa sinulla on ollut tunne, että sinua on kuunneltu?
 - Mistä huomaa, että ohjaaja on kuunnellut sinua?
 - Onko tilanteita, jolloin aikuinen ei ole kuunnellut sinua? Esimerkki.
- ❖ Miten tunnet tämän yksikön ja mistä saat tiedon mitä täällä tapahtuu?
- ❖ Mistä ja miten saat itseesi liittyviä tietoja?
- ❖ Miten nuorisokodissa huomioidaan sinun toiveesi ja valintasi?
 - Vapaa-ajan, harrastuksien, viikkorahojen käytön, peliajan ja yhteydenpidon suhteen?
- ❖ Tiedätkö omat oikeutesi ja roolisi lastensuojeluprosessissasi?
 - Oikeus tavata läheisiä, oikeus saada tietoa, oikeus tavata sosiaalityöntekijää, oikeus ilmaista mielipide

3. MAHDOLLISUUS ILMAISTA MIELIPITEITÄÄN JA VAIKUTTAA PROSESSIIN

- ❖ Millaisissa tilanteissa mielipiteesi on otettu tai otetaan huomioon?
- ❖ Mistä sen huomaa, että aikuinen on / ei ole kuunnellut sinua?
- ❖ Millaisissa tilanteissa mielipiteesi kertominen on vaikeaa? Voitko kertoa mielipiteesi kaikille ohjaajille?
- ❖ Missä tilanteessa koet, että mielipiteilläsi ei ole ollut merkitystä?
- ❖ Jos haluat asioihin muutosta, niin kenelle siitä puhut?
- ❖ Mihin asioihin voit vaikuttaa nuoriskodilla? Esimerkit.
- ❖ Millä tavalla sinä voit vaikuttaa neuvotteluihin ja tapaamisiin (osallistujat, käsiteltävät asiat, päätöksenteko)?
- ❖ Kuvaile viimeisin asiakassuunnitelmapalaveri. Mikä oli oma osuutesi palaverissa ja miten sait oman äänesi kuuluviin?
- ❖ Kerrotaanko sinulle, kuka osallistuu palavereihin, jotka liittyvät sinuun tai jossa olet itse mukana?
- ❖ Onko asioita, jotka on tehty nuorisokodilla nuorten aloitteesta tai halusta? Kertoisitko esimerkin?
- ❖ Voitko vaikuttaa nuorisokodin työntekijöihin, sijaisiin tai muihin henkilöstöasioihin?
- ❖ Miten nuorisokodissa toteutetaan nuorten ajatuksia tai ehdotuksia? Muistatko jonkun esimerkin?

- ❖ Perusteleeko ohjaaja valinnan päätöksen taustalla?
- ❖ Mikä on paras väylä, miten pääset vaikuttamaan omiin asioihisi?
- ❖ Minkä numeron antaisit vaikuttamismahdollisuutesi lastensuojeluprosessin aikana asteikolla 1-10? Perustele.

4. MAHDOLLISUUS PÄÄSTÄ MUKAAN PÄÄTÖKSENTEKOON

- ❖ Missä tilanteissa saat olla mukana tekemässä päätöksiä nuorisokodilla?
- ❖ Missä tilanteissa et saa olla mukana tekemässä päätöksiä?
- ❖ Saatko olla mukana nuorisokodin sääntöjen luomisessa?
- ❖ Miten sinut otetaan mukaan päätöksentekoon sinuun liittyvissä asioissa? Entä yhteisöön liittyvissä asioissa?
- ❖ Kuvailisitko kuluneen kuukauden? → Missä asioissa olet päässyt mukaan suunnittelemaan toimintaa tai tekemään päätöksiä?

5. MAHDOLLISUUS SAADA VASTUUTA JA MAHDOLLISUUS TEHDÄ ITSENÄISIÄ PÄÄTÖKSIÄ

- ❖ Missä asioissa saat tehdä itsenäisiä päätöksiä?
- ❖ Mistä asioista et saa itse päättää?
- ❖ Saatko tukea itsenäisten päätösten tekemiseen? Oletko onnistunut valinnoissasi, kun olet tehnyt itse päätöksiä?
- ❖ Mistä asioista olet itse vastuussa?
- ❖ Missä asioissa ohjaajat antavat sinulle vastuuta? Koetko saavasi tarpeeksi vastuuta?

6. MITEN OSALLISUUTTA TUETAAN NUORISOKODILLA JA ONKO JOTAIN IDEOITA OSALLISUUDEN KEHITTÄMISEKSI?

- ❖ Missä tilanteissa tunnet, että sinut otetaan osalliseksi tai että mielipiteilläsi on merkitystä?
- ❖ Miten osallisuutta tuetaan nuorisokodilla ja missä tilanteissa saat mukana kertomassa mielipiteitäsi tai tekemässä päätöksiä?
- ❖ Mitkä asiat toimivat sinun mielestäsi hyvin nuorisokodilla?
- ❖ Millaisiin asioihin haluaisit vaikuttaa enemmän nuorisokodilla?
- ❖ Mihin asioihin toivoisit muutosta päivittäisessä toiminnassa ja millaista?
- ❖ Millaisissa tilanteissa toivoisit, että mielipidettäsi kysyttäisiin?
- ❖ Millaisissa tilanteissa toivoisit, että saisit tehdä täysin omia päätöksiä?

- ❖ Miten tämän jälkeen käsität osallisuuden ja mistä osallisuuden kokemus mielestäsi muodostuu?